Jaargang 7 1-1997

Historische Kring Diemen

Mede mogelijk gemaakt door:

'Diemen Buyten Amsterdam', kopergravure van Claes Jansz. Visscher (1587-1652).

Inhoud

- Woord Vooraf
  Jaap Haag 1
- Ouddiemerlaan 535: het snoep- en kruidenierswinkeltje van weduwe Van der Roest
  Wiard Krook 2
- Boodschappen doen in Diemen in de achttiende eeuw
  Margreet van Loenen & Noor van Mens 8
- Het Warenhuis Pos
  Hiltje Veldstra 11
- Tot laat in de avond: perikelen rond de sluitingsuren van de Diemense winkels
  Hiltje Veldstra 13
- Groenteman Arie Pijl: "tussen dubbeltjes zit ook wel eens een kwartje"
  Wim de Valk 17
- Uit het Leven een Greep
  Henk Teiwes 21
- Vier generaties Zaal in Diemen
  Hiltje Veldstra 27
- Het Winkelcentrum 'Diemerplein'
  Ton Schipper 29
- Prikbord
  Redactie 33

Historische Kring Diemen

opgericht 16 maart 1991

jaargang 7, nummer 1-1997

gratis voor leden

Bestuur:
voorzitter: Jaap Haag
secretaris: Henk Teiwes
penningmeester: Jaap van Ingen
bestuursleden: Gerard Baars
Margreet van Loenen
Noor van Mens
Ellen van Meurs

Secretariaat:
Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 69.92.093

Gironummer:
15.25.866
t.n.v. penningmeester
Historische Kring Diemen
Tobias Asserlaan 110
1111 ME Diemen

Redactieteam:
Jaap Haag
Wiard Krook
Henk Teiwes
Wim de Valk

Opmaak:
Wiard Krook

Redactieadres:
Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 69.92.093

ISSN 0929-9068

© 1997 Artikelen of delen daaruit mogen niet worden overgenomen zonder toestemming van de auteur(s).

Het lidmaatschap van de *Historische Kring Diemen* bedraagt *f* 22,50 per jaar. Leden ontvangen de *HKD-Nieuwsbrief* en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad *Historische Kring Diemen*. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

WOORD VOORAF

Te gemakkelijk soms wordt het verleden van Diemen geschilderd als dat van een eeuwenoud boerendorp, dat in de twintigste eeuw binnen de kortste keren uitgroeide tot een moderne 'sub-urb' van Amsterdam. Zo'n samenvatting heeft weliswaar de kracht van de beknoptheid, maar doet de geschiedenis van onze woonplaats toch onvoldoende recht.

Een belangrijke groep inwoners, die al heel lang mede haar stempel op Diemen heeft gedrukt, blijft zo buiten beeld. Bedoeld wordt de middenstand, waartoe behalve winkeliers en herbergiers ook zelfstandig werkende ambachtslieden gerekend worden. De smederij aan de Ouddiemerlaan getuigt tot op de dag van vandaag van dit verleden.

Over de vroegste geschiedenis van de Diemense neringdoenden is eigenlijk niet eens zoveel bekend. Al staat wel vast, dat de middeleeuwse detailhandel nog heel lang ingebed lag in de agrarische economie. Hetgeen zijn armslag nogal beperkte, want in allerlei zaken werd op de boerenhoeven vaak zélf voorzien. En de kleine groep niet-veehoudende Diemenaren kon voor een aantal levensbehoeften vaak direct bij de boeren terecht. Voor de Diemense winkeliers bleef er dan ook maar een deel van de lokale markt over. Waarbij zij ook nog de concurrentie ondervonden van Amsterdam, waar het aanbod ook toen al groter was. Die concurrentie is een duidelijke constante in de geschiedenis van de Diemense detailhandel.

Maar in de zeventiende eeuw, als de nieuw gegraven trekvaarten en de daarlangs aangelegde wegen het verkeer doen toenemen, wordt de situatie toch anders, met name voor het dan gunstig gelegen Diemerbrug. De betere bereikbaarheid doet menig Amsterdammer de weg naar Diemen inslaan, hetzij voor een zondagse wandeling, hetzij om in een van Diemens befaamde herbergen de bloemetjes buiten te zetten.

De aanleg van het spoor en de Gooise tramweg in de negentiende eeuw en die van de eerste autowegen in de twintigste eeuw brengen niet alleen andersoortig verkeer met zich mee, maar doen ook een groeiend aantal mensen Diemen als woonplaats kiezen. De krapte op de Amsterdamse woningmarkt is daar natuurlijk niet vreemd aan. Aanvankelijk neemt dit overigens nog bescheiden vormen aan, maar de na-oorlogse woningnood doet ook hier grootschalige nieuwbouw tot stand komen.

Voor de Diemense middenstand breken er dan, na de moeilijke jaren '30 en de daaropvolgende oorlogsperiode, betere tijden aan. Misschien is de fortuin daarbij niet iedere sector in de detailhandel steeds even gunstig gezind geweest. Maar de kennelijke behoefte van veel Diemenaren om op zijn minst een deel van de boodschappen dicht bij huis te doen biedt de Diemense winkeliers momenteel goede vooruitzichten. In die optimistische sfeer vierde de *Winkeliersvereniging Diemerplein* onlangs het 25-jarige bestaan van het *Diemer Winkelcentrum*. Daarbij stelde zij de *Historische Kring Diemen* in staat de geschiedenis van de Diemense middenstand in kaart te brengen.

Jaap Haag

Het Snoep- en Kruidenierswinkeltje van weduwe Van der Roest

OUDDIEMERLAAN 535

Wiard Krook

Uit overlevering weten we dat een van de oudst bekende winkeltjes van Diemen was gevestigd aan de Ouddiemerlaan 535. Vol nostalgie kunnen oudere Diemenaren nog verhalen over "het winkeltje van weduwe Van der Roest"[1]. De afgelopen decennia werden er heel wat tekeningen, schilderijen en foto's van het pittoreske boerderijtje annex winkeltje in de kern van Oud-Diemen gemaakt. Waarschijnlijk behoort dit pandje tot de meest afgebeelde gebouwen binnen de gemeente Diemen. Dankzij een aantal onderzoeken kwamen de laatste jaren veel gegevens beschikbaar over de bouwgeschiedenis van Ouddiemerlaan 535, zijn voormalige eigenaren en bewoners.

Opgravingen

Na een uitgebreid archeologisch onderzoek van Oud-Diemen, uitgevoerd in 1990, is bekend geworden dat de eerste bewoners zich hier in het laatste kwart van de elfde eeuw hebben gevestigd[2]. Het perceel Ouddiemerlaan 535, gelegen aan de westzijde van de Ouddiemerlaan, lag in feite buiten het gebied van de laat-middeleeuwse woonterp. De opgravingen toonden aan dat de oudste bewoningssporen op deze plaats niet verder terug gaan dan begin 1400. Het gegraven bodemprofiel maakte duidelijk dat er zich op enige meters onder het maaiveld een dik pakket rietveen bevindt waarop een ophogingspakket van venige zoden, daterend uit de eerste helft van de vijftiende eeuw. Rond het jaar 1500 werd hierop een tweede ophogingslaag aangebracht. Het oudste vondstmateriaal uit de naastliggende perceelssloten dateert uit de zeventiende eeuw.

Bouwhistorisch-onderzoek

Vlak na het vertrek van de laatste bewoners in 1972 werd het perceel Ouddiemerlaan 535 door de heer H. Janse, toenmalig hoofdarchitect van de Rijksdienst voor Monumentenzorg, genspecteerd. Over de historische waarde van dit pand, de oude dorpskern en de restanten van de nabij gelegen vm. Mariakerk, was Janse zeer enthousiast, zo lezen we in een oude

Anonieme tekening van de uitspanning aan de Ouddiemerlaan 535, gezien vanuit het zuiden op 16 juli 1756 (coll. Gemeentearchief Amsterdam).

In 1990 werd de inmiddels gesloopte dorpskern van Oud-Diemen archeologisch onderzocht. Ook perceel Ouddiemerlaan 535 werd bij het onderzoek betrokken (foto W. Krook).

Diemer Courant: "*Ook uit de 17e eeuw dagtekent het kleinere huisje nr. 535, dat oorspronkelijk langer zal zijn geweest. Het heeft een naar het noorden uitgebouwde opkamer en komt overeen met het Utrechts-Zuidhollandse L-Huis. Inwendig zijn achter de betimmeringen de schoren te zien van het houtskelet, dat de hoofdconstructie van het huis vormt.*" Janse kondigt aan dat het perceel en de naastliggende boerderij op nr. 529 binnenkort zullen worden opgemeten door de *Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek* (SHBO), vanwege hun belang voor de kennis van de ontwikkeling van de boerderij in Nederland![3]

De documentatiewerkzaamheden van de *SHBO* vonden plaats in de maanden maart en april van 1972[4]. Over de architectuur rapporteerde men onder meer: "*drielingen in rood*" (een klein formaat baksteen), "*gemetseld in kruisverband en gedeeltelijk gepleisterd*". Als dakbedekking van het hoofdgebouw werden oud-Hollandse dakpannen gebruikt en de aangebouwde opkamer was gedekt met riet. De grenenhouten luiken blijken in 1972 in de kleuren wit en groen te zijn geschilderd. Er werd geconcludeerd dat het aangetroffen pand vermoedelijk uit de eerste helft van de zeventiende eeuw dateert. De onderzoekers merkten verder op dat de boerderij voordien een aangebouwde wagenschuur had. De inkorting van het woonhuis moet volgens hen aan het eind van de negentiende eeuw hebben plaatsgevonden, waarbij tevens de opkamer met kelder werd aangebouwd en het voorste gedeelte van het woonhuis ingericht tot winkel. Aan de achterzijde van de boerderij bevond zich de koestal met daarnaast een kapberg (hooiberg).

Uit het onderzoek van Erik Schmitz blijkt echter dat de opkamer reeds in circa 1700 aangebouwd moet zijn[5]. Ter aanvulling vermeldt hij: "*Achter het voorhuis was een agrarisch bedrijfsgedeelte aanwezig: in de 17de eeuw een stolpvormig hooihuis, in de 18de eeuw een rechthoekige stal met losstaande hooiberg. Voor- en achterhuis waren vermoedelijk gescheiden door een brandmuur ter hoogte van de schoorsteen en werden in de 18e eeuw apart bewoond.*" In 1972 stonden er achter op het erf nog twee woonhuisjes die oorspronkelijk waren gebouwd als paardenstallen[6].

Archief-onderzoek

De oudste nu bekende akte met betrekking tot de boerderij is uit 1682[7]. Het huis is dan eigendom van Jacob Cornelis de Jong.

Na zijn dood werd het bezit op 2 augustus 1707 door zijn erven verkocht aan Cornelis Verniers, inwoner van Weesp[8]. Later ging het over in handen van zijn zoon Laurens Verniers. Kennelijk hield hij zich slecht aan zijn onderhoudsplicht van het weggedeelte voor zijn huis, want op 24 juli 1715 werd in het *Schouwboek* opgetekend: "*Laurens Verniers voor de commenij geen spore geslegt*"[9]. Dit is overigens de eerste vermelding waarbij de bedrijvigheid in dit pand wordt genoemd, namelijk een '*commenij*' of kruidenierswinkel.

Na het lezen van een archiefvermelding "*Jacob int huijs van Verniers*" uit 1719 mogen we aannemen dat Laurens Verniers het winkeltje in die tijd verpachtte.

Het zogenaamde *Admissieboek*, waarin vanaf 1750 de verstrekte bedrijfsvergunningen werden opgetekend, vermeldt in dat jaar Marten Meeuwisse als kroegbaas en '*klijne kramer*'(winkel aan huis) in "*het huis aan de hoek van den Buijtenkerkerweg*". In 1753 was er sprake van in het totaal twee "*klijne tappers*" (kroegjes) in Oud-Diemen. Zo'n horecabedrijfje kreeg alleen toestemming om bier en brandewijn te tappen, terwijl de nabij gelegen herberg '*Het Regthuys*' daarnaast ook wijn mocht schenken en "*gelagen zetten*".

In 1756 overleed Marten Meeuwisse. Zijn weduwe Weijntje van den Bosch zette de zaak voort. Op 3 juli 1756 kreeg zij toestemming van het Diemense dorpsbestuur om bier en brandewijn te tappen en koffie en thee "*ter consumptie*" te verkopen. Verder verkocht zij "*als klijne kramer*" zout en zeep en "*als uijtslijtster*" azijn[10].

In de collectie van het *Amsterdamse Gemeentearchief* bevindt zich een zeer interessante en gedetailleerde tekening van het gecombineerde woonhuis, winkeltje en uitspanning aan de 'Buijtenkerkerweg'[11]. Op de achterkant van de anonieme tekening staat geschreven: "*Diemen na 't leeve 16 Julij 1756*". Gedeeltelijk verscholen achter een boomtak zien we aan de houten voorgevel een uithangbord. Uit een aantal details blijkt dat het voorhuis in 1756 nog

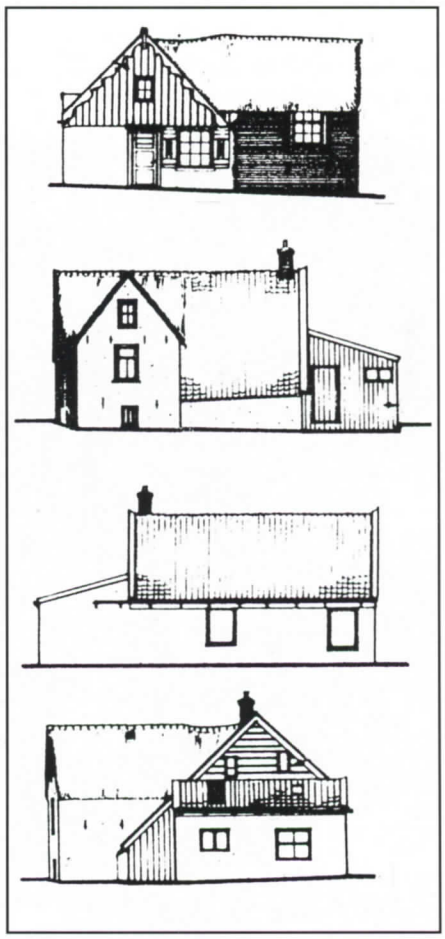

Opmetings-tekening J. Witte, Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek, Arnhem, 1972 (SHBO-334).

een aantal vroeg-zeventiende eeuwse stijlelementen bezat. Dit geldt met name voor de kruiskozijnen met kleine glas-in-lood raampjes, die door ijzeren bindroeden werden vastgehouden. Ook de houten raamluiken en de profilering van de ingangspartij met bovenlicht wijzen op deze datering. Alles overziende lijkt het er op dat de grote brand, die in 1652 delen van Oud-Diemen in de as legde, het pandje aan de Ouddiemerlaan geen grote schade had berokkend. Nog steeds was de familie Verniers eigenaar van perceel Ouddiemerlaan 535. Verder bezaten ze in Oud-Diemen ook een aangrenzende grote boerderij, het huis van een wagenmaker te Diemerbrug en ruim 30 morgen land. De erven Verniers, die zelf in Rotterdam woonden, verkochten in 1757 al hun Diemense bezittingen.

Wijntje van den Bosch kwam in 1765 te overlijden. Er werd een boedelinventaris van de '*commeijswinkel*' opgemaakt en de goederen werden op 17 juli 1765 in haar winkeltje bij opbod verkocht[12]. De inventaris vermeldt onder meer:

2 'uijthang borden', 4 banken en tafels, 1 toonbank, 1 'koekhakblok', 1 doosje met 'koper gewigt', 5 paar koperen schalen en 'balancen', 4 koperen (tap)kranen, diverse bier kannetjes met 'tinne litten', trekpotten, theeketeltjes, Delfts aardewerk, manden met kopjes en schoteltjes, kelken, bierglazen en gereedschappen.

De generaties Van der Roest

Op 1 augustus 1869 liet de uit Abcoude afkomstige werkman Gijsbertus van der Roest zich in de gemeente Diemen inschrijven op het adres wijk A nr. 10 (later omgenummerd in Ouddiemerlaan 535). Gijsbertus werd op 11 juni 1837 te Nigtevegt geboren en was getrouwd met Wijgertje Schaap (geboren op 20 maart 1842) uit het Noordhollandse Huizen. Op 17 juni 1884 werd in Diemen hun zoon Wijgert geboren.

Het is uniek te vermelden dat de bekende Amsterdamse fotograaf Jacob Olie in 1891, tijdens een van zijn zwerftochten in de omgeving van Amsterdam, de Ouddiemerlaan met het markante boerderijtje en zijn bewoners vast legde op de gevoelige (glas)plaat. Toen Gijsbertus wegens reumatiek in de handen moest ophouden met boeren begon hij, om toch een inkomen te hebben, een kruidenierswinkeltje aan huis. Na een verbouwing werd ook het achterliggende boerderijgedeelte voor bewoning ingericht. Gijsbertus ventte zijn kruidenierswaren uit aan boeren op de Ouddiemer- en Ouderkerkerlaan, terwijl zijn vrouw Wijgertje de winkel bediende.

Toen Gijsbertus op 20 januari 1902 overleed, zette zijn weduwe en hun zeventienjarige zoon Wijgert de zaak voort. Wijgert van der Roest trouwde op 28 februari 1913 in Diemen met Antje ter Beek, dochter van een veehouder uit de Watergraafsmeer. De winkel werd voornamelijk door moeder gedreven omdat Wijgert in kleinvee ging handelen. Hij kocht kalveren, schapen en biggen bij de boeren in de omgeving op om deze op de Amsterdamse veemarkt te verkopen. Voor het vervoer beschikte hij over een paard-en- wagen. Als de wagen met houten schotten niet werd gebruikt stond deze in een stal aan de noordzijde naast het huis. Achter het huis, naast de keuken, was een ruimte voor een twee-wielig wagentje dat werd ingezet voor het rondbrengen van de bestellingen. Dat er in het winkeltje ook snoep werd verkocht wisten zelfs de kinderen uit Diemerbrug. Ze kwamen dan ook vaak langs om voor 1 cent drop te kopen. Ook werd de winkel regelmatig bezocht door een troep militairen, die Oud-Diemen als rustplaats koos. Elke keer was de winkel na de schietoefeningen bij *Fort Diemerdam* zo goed als uitverkocht.

Een historische foto van Jacob Olie van de woning aan de Ouddiemerlaan 535, gemaakt in 1891 (foto coll. Gemeentearchief Amsterdam).

Indeling winkel

Ook al is het lang gelden, Klaas van der Roest weet nog goed hoe hun winkeltje aan de Ouddiemerlaan was ingericht: de toonbank [A] stond centraal in de winkel. Aan de raamzijde stond de weegschaal [B] en aan de andere kant de koffiemolen [C]. Dwars op de toonbank, onder het raam aan de straatkant, stonden enige kisten [D] met suiker en kippenvoer (maïs en gemengd voer). Naast de toonbank bevond zich een kist met zout [E]. Achter de toonbank waren drie schappen [F] gemaakt met ieder vier bakken voor met name meel, havermout, gort, griesmeel, tutti frutti en gedroogde pruimen. Daarboven werd in kleinere bakken onder andere custard, groene erwten, bruine bonen enz. bewaard. Voor het uitscheppen was er een koperen schep met een houten steel. Eerst waren de bakken open, maar vanwege de hygiëne werden er later scharnierdeksels op gemaakt. Tegen de wand van het woongedeelte bevonden zich planken [G] met onder meer een trommel met koffiebonen, verpakte beschuit en snoep (zwarte ballen en kaneelpitten). In de hoek, bij de trapjes naar de opkamer en de kelder stond een vat met petroleum [H].

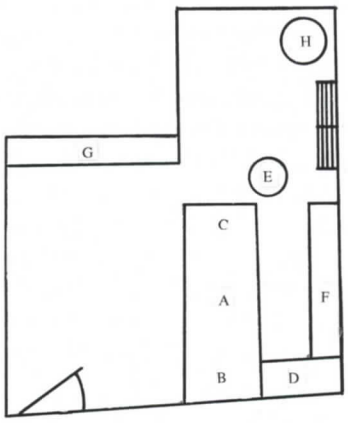

In 1926 bood de toenmalige eigenaar van Ouddiemerlaan 535, Reinier van Wijk (landbouwer te Woerden) het bescheiden etablissement voor *f* 2.000,– te koop aan. De familie Van der Roest kreeg het eerste recht van koop, maar moest wel meteen beslissen. Over het feit dat de Raiffeissenbank hen geen geld wilde lenen is Wijgert voor de rest van zijn leven kwaad gebleven. Wijgert en Antje van der Roest kregen een zoon en twee dochters. Zoon Klaas van der Roest (geboren in 1921) kan zich het winkeltje van zijn ouders en grootouders nog goed herinneren. In gedachten ziet hij zijn moeder weer bezig met de zaterdagse schrobbeurt van de gele stoepsteentjes. Klaas sliep in zijn jeugd in het opkamertje, dat vanuit het winkeltje met een trapje was te bereiken. Vanuit de opkamer leidde een andere trap naar de zolder waar zijn twee zussen sliepen. De kinderen Van der Roest moesten van jongsafaan helpen bij het rondbrengen van bestellingen. Er was een vast schema: dinsdag omgeving Ouddiemerlaan en zaterdag omgeving Ouderkerkerlaan. In 1934 verliet de veertienjarige Klaas het achtste schooljaar om als knecht te gaan werken op de boerderij van Van der Schot. In 1946 kon hij een baan krijgen bij de telefoondienst van Amsterdam. Zijn moeder zag die 'vaste baan' wel zitten want ze voorspelde toen al geen grote toekomst voor haar zoon in het winkeltje. Klaas trouwde in 1952 met de dochter van dijkmeester De Groot, die in het fraaie Gemeenlandshuis aan de Diemerzeedijk woonde.

Ondanks een luid protest van de boeren op de 'lanen' en de kinderen uit de omgeving ging in augustus 1954 het winkeltje dicht. De opbrengst was niet meer lonend, dus ging de oude winkelinventaris naar een opkoper. Antje kon, samen met haar jongste dochter Sientje Vocht-Van der Roest, haar schoonzoon en kleindochter, tot begin 1972 in hun pittoreske pandje blijven wonen.

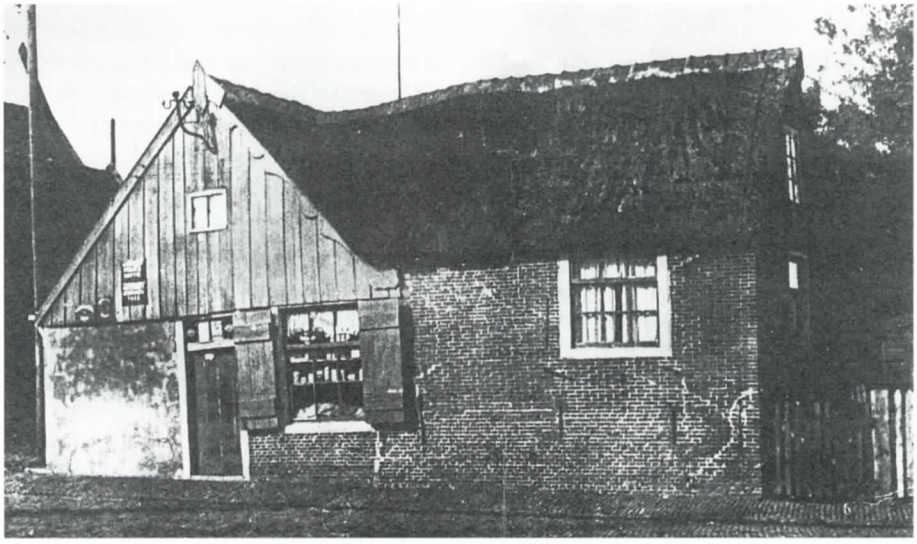

Het gezicht van het vooroorlogse dorpje Oud-Diemen werd mede bepaald door het kruideniers- en snoepwinkeltje van de familie Van der Roest (foto coll. SHBO).

Onteigening

Vanwege de grootse plannen voor de ontwikkeling van een industriegebied in het meest noordelijk deel van Diemen werden vele panden, waaronder Ouddiemerlaan 535, door het toenmalige gemeentebestuur onteigend. Klaas van der Roest vertelt dat er nog een advocaat aan te pas moest komen om het schamele bod van de gemeente, te weten *f* 16.000,–, verhoogd te krijgen tot *f* 43.000,–. "Deze centjes waren echt nodig om voor moeder een flatje aan het Julianaplantsoen te kunnen kopen. Vlak voor de onderhandelingen kwam de advocaat een keertje langs om te zien hoe het oude huisje er uit zag. Moeder zat toen net achter in een heerlijk lentezonnetje op een pas gekregen tuinstoel. 'O moedertje, wat heb ik een medelijden met je dat je hier weg moet' zei de advocaat." aldus Klaas van der Roest.

Sientje, het jongste dochtertje van Wijgert en Antje van der Roest aan het spelen voor de deur van het winkeltje van haar ouders ca 1929 (foto coll mw. Vocht-Van der Roest).

Krakers

Het verhaal van Ouddiemerlaan 535 is daarmee echter nog niet ten einde. Diverse onderzoeken toonden aan dat het inrichten van Diemen-Noord als industriegebied geen haalbare kaart meer was. Medio 1973 was ook het politieke draagvlak voor de uitvoering van zulke plannen geheel verdwenen, mede dankzij de jarenlange hevige protesten van een groot aantal gemotiveerde Diemenaren, vanaf november 1971 verenigd in het *Aktiekomité tot Behoud van Oud-Diemen*. Ook ludieke acties en de grote aandacht van de lokale en nationale pers, met name de VPRO-tv, voor de historische dorpskern speelde een rol bij het besluit van B en W om op hun voorgenomen plannen terug te komen. Met deze beslissing was het gevaar van algehele sloop van Oud-Diemen evenwel niet afgewend. Er werden geheel nieuwe plannen gemaakt, nu voor woningbouw in Diemen-Noord. Inmiddels stonden de onteigende panden in Oud-Diemen al jaren te verpauperen, in afwachting van betere tijden. De leegstaande huizen en boerderijen werden nu successievelijk betrokken door krakers, zo ook in 1974 het voormalige kruidenierswinkeltje. Dat het fenomeen 'kraken' in die tijd nog iets romantisch had, al dacht de toenmalige burgemeester daar geheel anders over, bewijst een artikeltje van Bert Roest (lid van het in november 1971 opgerichte *Aktiekomité tot Behoud van Oud-Diemen*) in de *Diemer Courant* van dat jaar[13]. Krakers durfden toen nog gewoon met naam en toenaam in de krant, zelfs met een foto-tje.

Aan het eind van 1988 stuurde het Diemense gemeentebestuur, zoals elk jaar, aan alle ingezetenen een fraaie kerstkaart. Op de kaart prijkte een stemmige foto van Ouddiemerlaan 535 in sneeuwtooi.

Na enige jaren leegstand trokken Wilma Kalse en Aad Zwaard uit Delft in het nog altijd aantrekkelijke, doch bouwvallige pandje. Geheel met eigen middelen gingen ze al het houtwerk schilderen en de muren stukadoren. Bovendien lieten ze het dak van het voorhuis door een ouderwetse rietdekker vernieuwen. Een rieten dak was wel niet origineel, oorspronkelijk was het gedekt met dakpannen, maar het zag er beeldschoon uit. Ook deze illegale bewoners werden door een krant, ditmaal het landelijke dagblad *Het Parool*, geïnterviewd[14]. Uit het artikel werd duidelijk hoe blij de gemeente was met de zorg van het jonge stel voor het behoud van het boerderijtje. Toch liepen al hun pogingen om legale bewoners te worden steeds op niets uit.

Verwelius

In maart 1989 verspreidde de gemeente een folder met de titel "*Plan van aanpak Oud-Diemen*". Inmiddels had zij een overeenkomst gesloten met de projectontwikkelaar *B.V. Bouwmaatschappij Verwelius* te Huizen (N-H) voor het renoveren van Oud-Diemen. Voor de laatste keer organiseerden de krakers een groot feest in Oud-Diemen. Tot ieders spijt werd enige dagen later, zo'n zeventien jaar (!) nadat de laatste officiële bewoners werden onteigend, het beroemdste pandje van Diemen met de grond gelijk gemaakt.

In een *Diemen Info* uit 1990 lezen we: "*Met in het achterhoofd de wens om het oorspronkelijke beeld en de sfeer van Oud-Diemen te behouden, is een inrichtingsplan opgesteld: waar mogelijk werd gestreefd naar herstel van de nog bestaande bebouwing. De bouwkundige staat van de meeste woningen was echter zo slecht dat sloop onontkoombaar was.*"[15]

Uiteindelijk verrees op dezelfde plek, onder verantwoordelijkheid van het Huizense *Architektenbureau ir. P.J. Hagedoorn* een replica (in de verkoopbrochure omschreven als "in stijl gerenoveerd") van het oorspronkelijke huisje. Bij de herbouw werd het pand grotendeels aangepast aan de modernste eisen en voorschriften be-

Oud Diemen is gekraakt

Dit stoute plan is een paar weken geleden uitgevoerd door enkele jonge Amsterdammers en zij zijn niet van plan om er een twee drie weer uit te gaan. "We hebben het op een zondag leeg zien staan en dat vonden wij zonde van zo'n schattig huisje. Aangezien we het een paar jaar geleden ook al dicht gespijkerd hebben zien staan, dachten we dat het knap verrot zou zijn. Het was inderdaad onbeschrijfelijk wat we binnen tegenkwamen. Het water sijpelde door de planken en nadat we wat hout van betimmerde balken weg haalden hebben we de kachel meteen hard opgestookt. Het scheelde niet veel of de belangrijkste steunbalk van het huis zou door vochtinwerking totaal verrot zijn. Ik had het niet veel langer dan een half jaar gegeven of het hele zaakje zou in elkaar gestort zijn", zei Jan Blom (30 j.), die in het huisje zit, waar voorheen de fam. Vocht woonde. Jan heeft een opleiding gehad op de film- en fotoakademie in Amsterdam, is journalist (freelance) en heeft o.a. in het jeugdwerk gezeten. Mirjam Smits (24 j.) die met haar 2-jarige dochtertje ook in het huisje woont, zei: "We hebben eerst in de boerderij hiernaast gezeten, maar toen we hoorden dat het een jeugdcentrum zou worden, zijn we er meteen weer uitgetrokken. Misschien is het wel wat voor ons om met het jeugdcentrum samen te gaan werken. er zal in het centrum toch een beheerder moeten komen."

Jan en Mirjam hebben er veel zin in om het huisje te restaureren. Ze zijn overigens al druk bezig om de daad bij het woord te voegen. "We zullen het leuk vinden om het huisje als het opgeknapt is open te stellen voor het publiek. Zo kan men tenminste zien hoe alles er uit ziet. Iedereen staat echter nu al vrij om binnen te komen. Er staat altijd een pot koffie op de kachel en anders maken we er wel even een", zo zei Jan.

Aan belangstelling geen tekort. Bijna iedereen staat even stil op Oud-Diemen en kijkt verbaasd naar de bloemetjes die op de vensterbank staan. Jan wil zijn foto- en filmwerk en Mirjam haar teken- en schilderstukken in het huisje exposeren. "We maken er een expositie/atelierruimte van."

B.R.

(Diemer Courant 21 maart 1974)

Na de sluiting van het winkeltje in 1954 werd het gehele pand aan de Ouddiemerlaan weer ingericht voor bewoning (foto coll. J. Heek, 1972).

treffende isolatie, afmetingen van de ramen en wat dies meer zij[16]. Mede omdat het grondplan aanzienlijk werd gewijzigd is van enige bouwhistorische waarde van Ouddiemerlaan 535 eigenlijk geen sprake meer.

Van de allerlaatste authentieke boerderij in de oude dorpskern staat thans alleen nog het ongerestaureerde voorhuis met wagenschuur. Het betreft boerderij '*Vredehof*' aan de Ouddiemerlaan 529, slechts door een straatje gescheiden van het winkeltje van weduwe Van der Roest. Het feit dat dit historische pand (ten onrechte) op alle monumentenlijsten ontbreekt, en al jarenlang een onbeschermde prooi is van de elementen, doet vrezen dat ook van dit monument veel waardevolle elementen verloren zullen gaan als ook hier 'in stijl gerenoveerd' gaat worden. Dat staat namelijk wél te gebeuren. Gehoopt mag worden dat de bouwhistorische waarden daarbij niet opgeofferd zullen worden aan de verkoopbaarheid van een pand in 'Anton Pieck-stijl'.

Het 'in stijl gerenoveerde' voormalige boerderijtje annex winkeltje/woonhuis aan de Ouddiemerlaan 535 in mei 1995 (foto Jaap van Ingen).

Noten

1. Valk 1994, p. 20-22.
2. Baart 1991, p. 31.
3. Janse 1972.
4. SHBO-verslag 334: gedocumenteerd en getekend door J. Witte en opgemeten en gefotografeerd door N. Philippona, SHBO, Arnhem, 8 mei 1972 (niet gepubliceerd).
5. Schmitz 1988, p. 124-125.
6. Het betreft de percelen Ouddiemerlaan 531 en 533; zie Reurekas 1980, nr. 11: als laatste bewoners worden Verkerk en Klaas de Hartog (de vader van aannemer C. de Hartog) genoemd.
7. Schmitz 1988, p. 125.
8. Rijksarchief Noord-Holland (RANH), Oud-Rechterlijk Archief (ORA): 2645, p. 114-116.
9. Gemeentearchief Diemen (GAD), Historisch Archief (HA): doos 20, Schouwboek Zeedijk en Binnenwegen 1705-1717, p. 297; idem 1718-1763, p. 29-36.
10. GAD, HA: doos 31, Admissieën van Bedrijven 1750-1788, p. 34-35.
11. Schmitz 1988, p. 123-125: de tekening werd tezamen met andere topografische prenten verzameld door de Amsterdamse bankier mr Chr. P. van Eeghen en opgenomen in de Atlas van het Gemeentearchief Amsterdam (GAA).
12. RANH, ORA: 2684, p. 200-204.
13. Roest 21 maart 1974.
14. Vermeulen 1989.
15. Gemeente Diemen 1990, p. 7.
16. B.V. Bouwmaatschappij Verwelius, Huizen (N-H): verkoopbrochure *Woonoase Oud-Diemen; herbouw en nieuwbouw van 14 landhuiswoningen*, bouwnummer 13 (z.j.).

Met dank aan Hiltje Veldstra voor het beschikbaar stellen van de resultaten van recent aanvullend onderzoek en interviews.

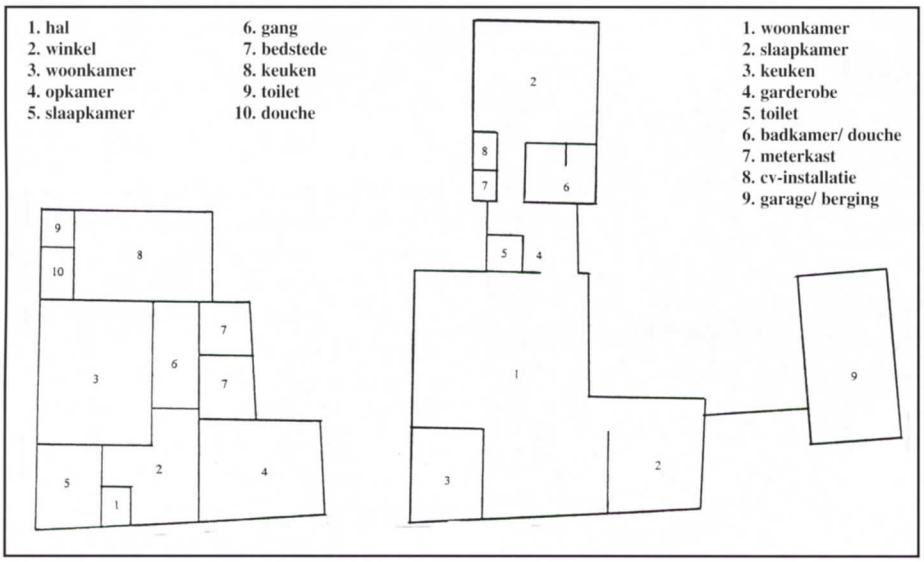

Plattegrond met de indeling van het perceel Ouddiemerlaan 535. Links de situatie in 1972 (ontleend aan de SHBO-opmetingen) en rechts de huidige situatie (ontleend aan de verkoopbrochure van B.V. Bouwmaatschappij Verwelius).

Literatuur

- **Baart**, Jan M.: *Dorpsheuvel Oud-Diemen geeft geheimen prijs*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 43, nr. 2, 1991, p. 30-33.
- **Bommels**, Bert: *Bulldozer bedreigt oud dorpje; actiecomité wil Oud Diemen beschermen*, in: **Het Parool**, 13 september 1972.
- **Gemeente Diemen**: *Oud-Diemen: een toekomst voor het verleden*, in: **Diemen Info**, december 1990, p. 6-7.
- **Janse**, H.: *Rapport Monumentenzorg*, in: **Diemer Courant**, 9 maart 1972.
- **Klaassen**, Jos: *Ontruiming voor verkeersweg; kraakactie moet oud-Diemen redden*, in: **De Volkskrant**, 11 april 1974.
- **Ramada**, Camilo & Lukas **Göbel**: *De Ouddiemerlaan; snijpunt der eeuwen*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 49, nr. 4, 1997, p. 104-106.
- **Reurekas**, J.F.: *Diemen in oude ansichten*, dl. 2, Zaltbommel 1980, nr. 11.
- **Reurekas**, J.F.: *Diemen in oude ansichten*, dl. 3, Zaltbommel 1982, nr. 23.
- **Roest**, Bert: *Voortbestaan Oud-Diemen van historisch belang; Oudste Diemen wordt met sloop bedreigd*, in: **Diemer Courant**, 24 juni 1971.
- **Roest**, Bert: *Oud Diemen is gekraakt*, in: **Diemer Courant**, 21 maart 1974.
- **Roest**, Bert: *Gemeentebestuur wil niets hebben van krakers op Oud-Diemen*, in: **Diemer Courant**, 11 april 1974.
- **Roest**, Bert: *B en W laten Oud Diemen nóg niet ontruimen; krakers mogen voorlopig blijven*, in: **Diemer Courant**, 18 april 1974.
- **Schmitz**, E.: *Een kroegje en kruidenierswinkel op Oud-Diemen anno 1756*, in: **Ons Amsterdam**, jrg. 40, nr. 5, 1988, p. 123-125.
- **Schoen**, R.P.: *Diemen vanaf de middeleeuwen tot 1815*, in: Jan Mulder, Hanna Blok & Karin van Reenen (red.): *Diemen Buyten Amsterdam*, Diemen 1987, p. 66-127.
- **Silfhout**, M. van: *Diemen in oude ansichten*, Zaltbommel 1972, nr. 45.
- **Valk**, Wim de: *Catrien van der Schot kijkt terug: een prachtige tijd op boerderij 'Zeldenrust'*, in: **Historische Kring Diemen**, jrg. 4, nr. 1, 1994, p. 20-22.
- **Vermeulen, Fred**: *Diemen laat redders van historisch pand vallen*, in: **Het Parool**, 10 april 1989.

Boodschappen doen in Diemen in de achttiende eeuw

Margreet van Loenen & Noor van Mens

In de achttiende eeuw en daarvoor waren er in Diemen geen winkels zoals wij die nu kennen. Toch kon men in het dorp zelf boodschappen doen. In de meeste gevallen werden inkopen gedaan bij vaste verkooppunten zoals 'winkels aan huis' of direct vanuit de ateliers of werkplaatsen. Zo waren er vrouwen die thuis huishoudelijke artikelen, bijvoorbeeld bezems, verkochten. Met name kleermakers, smeden en vleeshouwers verkochten hun goederen vanuit hun atelier of werkplaats. Daarnaast kende Diemen een aantal 'klijne kramers' die met name levensmiddelen, zoals zout en thee, vanuit huis aan de man brachten. Een geheel eigen plaats hadden de rondtrekkende marskramers.

Boodschappenlijstje

Op de eerste plaats verkochten de Diemense leveranciers hun koopwaar aan de inwoners van het dorp. Op hun beurt hechtten de bewoners er aan om hun levensmiddelen en gebruiksartikelen in Diemen zelf te kunnen kopen. Het is helaas niet bekend hoeveel verkooppunten er in het achttiende-eeuwse Diemen waren. Ook weten we niet precies wat en hoeveel men in die tijd zoal kocht. Toch lichten een aantal in het archief teruggevonden 'boodschappenbriefjes' van Diemense huishoudens een tipje van de sluier op. Zo kocht in 1749 Hendrik Verhoef, als hoofd van een huishouden van twee personen met twee knechts, in zes maanden voor ruim *f* 45,– aan brood, bier, vlees, turf, zout, zeep, koffie, thee en tabak[17].

Winkels aan huis

Op een prent van Johannes en Caspaares Luiken uit 1694, waarop de "Schuyermaaker" staat afgebeeld, krijgen we een beeld van een winkeltje rond 1700. Kenmerkend is de uitklapbare toonbank waarop de koopwaar staat uitgestald. Op de prent worden schuiers, kwasten en boenders in allerlei soorten en maten aangeboden. Dit soort artikelen werden ook in Diemen verkocht, maar dan samen met allerhande andere huishoudelijke- en schoonmaak artikelen. In de achttiende eeuw was het een bekend verschijnsel dat alleenstaande vrouwen een 'winkeltje aan huis' hadden. Zo'n winkel gaf deze vrouwen de mogelijkheid om een eigen inkomen te verwerven zodat ze niet afhankelijk waren van de steun van anderen. Het was een voor de hand liggende bron van inkomsten voor deze groep omdat hiervoor geen opleiding noodzakelijk was. Bovendien was er geen grote investering nodig om een dergelijk verkooppunt te beginnen. Gezien de grote concurrentie, was een winkel aan huis over het algemeen geen vetpot. Bekend is dat veel goederen op de pof werden geleverd om toch vooral de klanten vast te houden[18].

Lijsbet Gerrits had in Overdiemen zo'n winkeltje met huishoudelijke- en schoonmaakartikelen 'aan huis'. In haar testament had zij bepaald dat haar bezittingen na haar dood onder de erfgenamen verdeeld moesten worden[19]. Uit de inventaris die na haar overlijden in 1708 werd gemaakt blijkt, dat er in het achterhuis, in feite de winkel, onder andere een toonbank stond. Verder waren er goederen voor de verkoop aanwezig: *twee vaatjes met kopere hengsels, zestien delfse kommen, een partij rood aardewerk en een partij schrobben, besems en boenders.* De inventarislijst vermeldt ook veel linnengoed, zodat de vraag naar voren komt of Lijsbet ook in linnengoed gehandeld heeft. Zo had zij bijvoorbeeld wel *29 vrouwe hemden, 16 witte boven mutsen, 25 neerstrikken en 28 trekmutsen.*

In het huis van Lijsbet waren ook een groot aantal verschillende soorten munten aanwezig, zoals: *acht gouden ducaten, een halve*

"De Schuyermaaker", kopergravure uit "Het Menselyk Bedryf vertoond in 100 Verbeeldingen" van Johannes en Caspaares Luiken, 1694.

rosenobel, twee gouden ducatons, twee halve gouden ducatons, drie dubbele gouden ducaten en drie gouden stukken als een Albertus, een Elisabet, een Jacobus en een Carolus. Verder werd er zilver geld in diverse "*specien*" geïnventariseerd. In de achttiende eeuw waren munten uit verschillende landen en tijden in omloop waarmee betaald kon worden. Voor de winkeliers betekende dit dat ze goed moesten kunnen rekenen om het juiste wisselgeld te kunnen geven[20].

Mogelijk was boerderij 'Diemerhoeve', Overdiemerweg 9-11, vroeger gedeeltelijk ingericht geweest als winkeltje (foto Jaap van Ingen, april 1994).

Klijne kramers

Naast de winkels voor de huishoudelijke artikelen was er een niet onbelangrijk aantal winkeltjes waar levensmiddelen werden verkocht. Voor de verkoop van levensmiddelen moest de verkoper toestemming hebben van het dorpsbestuur. Rond 1750 zien we dat ruim tien Diemenaren hiervoor een vergunning kregen. Vaak werd aan dezelfde persoon toestemming gegeven voor de verkoop van zowel zout, zeep, azijn, koffie en thee. In de boeken worden deze winkeliers 'kramers' of 'klijne kramers' genoemd. Vaak werden, naast levensmiddelen, ook alcoholische dranken, zoals bier, wijn en brandewijn, verkocht. De 'klijne kramers' verkochten hun waren vanuit huis of bij de mensen thuis. Ook voor de 'klijne kramers' was het vaak moeilijk om rond te komen, waardoor er soms belastingproblemen ontstonden[21].

Een oude houtgravure toont verschillende neringdoenden aan de arbeid: de wasvrouw, de bakker en de slachter.

De volgende anekdote uit 1752 illustreert dit. Johanna Eijser, een koffie- en theeverkoopster had in Amsterdam koffiebonen gekocht. Toen zij de zakken met bonen wilde overladen vanuit de Muiderschuit uit Amsterdam in een kleine schuit vroeg een belastinggaarder waar ze mee bezig was. Johanna moest toegeven dat het koffiebonen betroffen waar geen belasting over betaald was. De bonen werden in beslag genomen, wat leidde tot een vechtpartij met getrokken mes tussen de belastinggaarder en de schipper van de kleine schuit. De bonen werden echter niet teruggegeven. Een citaat uit het oorspronkelijke procesverbaal:"*aanstonds daer uijtgeladen een sak met coffij bonen, naar (...) gissing swaer omtrent 70 a 80 ponden (...) in haer Huijsje (...) bevonden daer nogh bij te zijn 2 zakken met coffij bonen, te samen nae haer gissinge swaer 70 a 80 ponden, een sakje met thee nae gissinge 5 a 6 ponden en voorts een halve gerookte salm, een sak met reijst en eenige andere klijnigheden*"[22].

Uit het verhaal van Harmanus Prenger blijkt, dat 'klijne kramers' inderdaad weinig inkomsten hadden. Prenger verkocht zout en zeep en bezat een tapperij. Daarnaast had hij ook nog een kleermakerij, omdat hij aan één bron van inkomsten niet genoeg had. In 1790 kreeg het gerecht in Diemen echter klachten omdat hij (en ook schoenmaker Jan Smittenberg) "*niet na behooren in het schoenen en kledermaken hielpen, en zelvs zo luij in 't werken waaren dat wilde men schoenen en kleederen hebben men die in nabij geleegenen steeden en dorpen moest laaten maaken het geen also niet behoord, dewijl zij waaren aangesteld om hunnen gebuurten en 't geheele ambacht behoorlijk te helpen*"[23].

Hieruit blijkt dat Diemenaren blijkbaar wel buiten Diemen inkopen deden, maar er de voorkeur aan gaven dit in hun eigen woonplaats te doen. Er was zeker afzet voor een kleermaker. Dat blijkt uit een lijst van goederen die kleermaker Gebbe, de voorganger van Prenger, aan een zekere heer Snellenberg leverde. In maart 1782 verkocht Gebbe hem twee broeken en in mei een onderbroek, een hoed, een jak, een wambuis en een rok[24].

Niet alle kleren werden door de kleermaker gemaakt. Uit de beroepenlijst van 1808 blijkt dat er ook naaisters in Diemen werkzaam waren. Verder werden er in het dorp ook stoffen verkocht. Arnolda van Harseveld had in 1789 bij Diemerbrug, op de hoek bij het zandpad naar Weesp, een winkel "*van allerlij onopgemaakte wollen, chisten, catoenen, zijden (en) linnen (...) (om) aldaar te verkopen*"[25].

De winkel van de ambachtsman

Volgens de Dikke Van Dale is een winkel ook een werkplaats voor ambachtslieden. De ambachtslieden in Diemen hadden niet veel koopwaar in hun werkplaats cq. winkel staan. In 1705 heeft Aart Jansz in Diemerbrug een timmerwinkel. Uit zijn inventaris blijkt dat hij veel gereedschap in huis heeft, zoals vijzels, schaafbanken, schaven, boren, gutsen, zagen, koevoeten, bijlen, mokers alsmede sloopnagels. Produkten voor de verkoop komen we echter niet tegen[26].

Ook in de inventaris uit 1713 van smit Jacob Visscher de "*gewezene mr. smit*", woonachtig aan de Korte Diem, komen we vooral gereedschap tegen: "*ijser aambeeld en block en een grootte smids blaasbalg*"[27]. In het Diemense gemeentearchief

zijn uit deze periode ook gegevens te vinden van nog steeds bestaande smidse aan de Ouddiemerlaan 19[28] De tijd lijkt daar stil gestaan te hebben en het kost nauwelijks enige moeite om zich de achttiende-eeuwse situatie voor te stellen.

In de achttiende eeuw werd veel brood gegeten. Helaas werden niet veel gegevens over bakkers in het archief aangetroffen. Een uitzondering is broodbakker Cornelis Groen die in 1788 wordt vermeld. In een enkel geval kregen 'klijne kramers' in die tijd toestemming voor het "*slijten van brood en meel*". Waarschijnlijk werd een deel van het dagelijks benodigde brood door veel Diemenaren zelf gebakken en een deel elders en naar Diemen vervoerd voor de verkoop.

Diemen kende in de achttiende eeuw verschillende vleeshouwers. Zij slachtten het vee en maakten het vlees geschikt voor de verkoop. In die tijd werd het slachten en verwerken echter niet in alle gevallen door de vleeshouwer zelf gedaan. In de slachttijd kregen een aantal Diemenaren toestemming om "*vlees (te) slaan gedurende de winter*". Zij deden dit thuis voor eigen consumptie en waarschijnlijk ook voor familie en buren, die een halve koe of een varken hadden gekocht. Ook is bekend dat op verschillende plaatsen in Diemen door 'klijne kramers' zogenaamde "*vettewarien*" (hammen, spekken en gerookt vlees) verkocht werden.

Marskramers

Natuurlijk behoorden de marskramers niet tot de eigenlijke Diemense middenstand. Maar vanwege de bijzondere spullen in hun 'mars' (bijvoorbeeld sieraden en allerlei snuisterijen) zullen zij bij heel wat Diemenaren klandizie gehad hebben. Niet voor niets zien we op de zeventiende- eeuwse gravure "Diemen Buyten Amsterdam" van Claes Jansz. Visscher een marskramer afgebeeld.

Een marskramer loopt de dorpskern van Oud-Diemen binnen, detail uit de kopergravure "Diemen Buyten Amsterdam" van Claes Jansz. Visscher (zie binnenzijde omslag).

Noten

1. Gemeente Archief Diemen (GAD), Historisch Archief (HA): doos 5: diverse inkomstenbelastingen.
2. Deursen, A.Th. van: *Een dorp in de Polder*, Amsterdam 1994, p. 145.
3. Rijks Archief Noord-Holland (RANH), Oud Rechtelijk Archief (ORA): 185, 470, nr. 3.
4. Deursen 1994, p. 126.
5. GAD, HA: doos 31, Admissieën van Bedrijven.
6. RANH, ORA: 184, nr. 2654.
7. GAD, HA: doos 28, boek 24, f. 148.
8. RANH, ORA: 184, nr. 2625.
9. GAD, HA: doos 31, Admissieën van Bedrijven.
10. RANH, ORA: 184, 2644, f. 165.
11. RANH, ORA: 194, 2646, f. 56, 57.
12. **Krook**, Wiard: *Ouddiemerlaan 19*, in: **Historische Kring Diemen**, nr. 2, 1993, p. 13-14.

HET WARENHUIS POS

Hiltje Veldstra

Bijna tachtig jaar geleden viel de Diemense middenstand in twee kampen uiteen over de brandende kwestie van de sluitingsuren van de winkels. Elders in dit blad wordt daar aan de hand van archiefmateriaal meer over verteld. Één van de eerste voorstanders van een gemeentelijke regeling van de winkeltijden was Jan Pos, kruidenier aan de Prins Hendrikkade. Zijn naam staat met die van twintig medestanders onder de oudste brief die in het gemeentearchief over deze kwestie te vinden is, gedateerd september 1917.

De benaming 'kruidenier' is in het geval van Jan Pos overigens verre van volledig. "Eigenaar van een warenhuis" zou beter zijn, want zo mag een winkel toch wel genoemd worden waar je, behalve voor de bekende kruidenierswaren, terecht kon voor een geneesmiddel voor je zieke koe, voor hengels, hooivorken, nieuwe klompen, pannen en serviesgoed, emmers en bezems, garen en band, zaaigoed, flesjes eau-de-Cologne enz. enz.

De winkel van Jan Pos en zijn vrouw Grietje Pos-Vedder stond tot de afbraak in 1938 op de hoek van de Prins Hendrikkade en de Ouderkerkerlaan. De Ouddiemerlaan en de Ouderkerkerlaan, lagen toen nog, verbonden door een brug, in elkaars verlengde ter weerszijden van de Weespertrekvaart. De eerste die in het royale woon/winkelpand een zaak begon, was Jan Oldenboom, de grootvader van Jan Pos van moeders kant. Hij was in 1815 geboren in het Gelderse Angerlo en in 1851 in Diemen getrouwd met Alida de Lugt, afkomstig uit Haarlem. Hun dochter Gardiena zette samen met haar man Johannes Pos, geboren in Loosdrecht, de zaak voort na haar vaders dood in 1875. Haar moeder overleed in 1901. In die tijd werd er in de winkel ook sterke drank verkocht, zoals blijkt uit het feit dat de naam J. Pos diverse malen voorkomt op de jaarlijkse "Staat der lokaliteiten waar krachtens vergunning sterke drank verkocht wordt", onder andere in 1894.

In de zomer van het jaar 1899 namen Johannes Pos en zijn vrouw het besluit de winkel op zondag te sluiten, maar niet om godsdienstige of economische redenen. Daarmee zouden ze hun tijd vooruit geweest zijn. Helaas blijkt uit de advertentie die zij in de krant lieten plaatsen (zie rechter kolom), dat de reden voor hun besluit een droevige was. Johannes Pos overleed

Ook in de winkel van Johannes Pos aan de Prins Hendrikkade/Ouderkerkerlaan, was het in 1898 feest vanwege de inhuldiging van koningin Wilhelmina. Voor de winkel staat Johannes Pos (met hoed) met links buurmeisje Rijpkema. In de deuropening Jan Pos (in matrozenpakje) en zijn moeder Gardiena Pos-Oldenboom (coll. mw G.R. Pos).

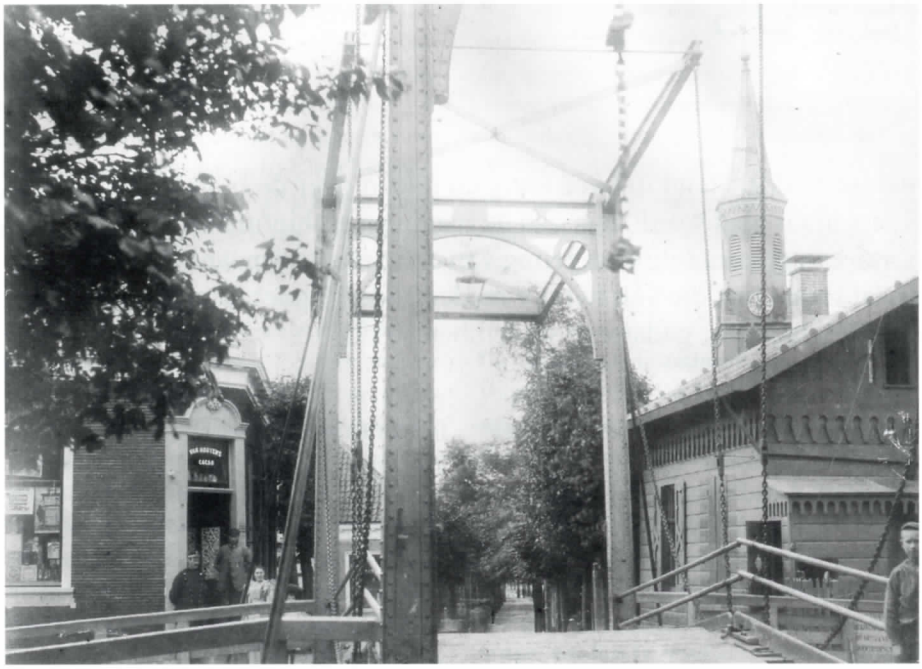

Een Diemerbrugs doorkijkje ca 1913: het begin van de Ouderkerkerlaan met links de winkel van Jan Pos en rechts het houten brugwachtershuisje (foto coll. mw G.R. Pos).

vier dagen later, op 25 juli 1899.
Tot haar dood in 1908 dreef weduwe Gardiena Pos-Oldenboom de winkel met hulp van zoon Jan, die in 1886 was geboren. Hij was het die, samen met zijn vrouw Grietje Pos-Vedder, de zaak uitbreidde tot ver buiten de grenzen van een simpele kruidenierswinkel. Terwijl zijn vader nog met een handkar bezorgde, had hij in een eigen stal aan de Ouderkerkerlaan daarvoor een paard en wagen staan. Zijn op één na jongste dochter Greet Grietje Reusina), 78 jaar oud, vertelt hoe haar vader in het begin van de Tweede Wereldoorlog wel zijn rijbewijs heeft gehaald, maar nooit zelf in een auto heeft gereden. Het moderne bezorgen per auto liet hij aan haar enige broer over.
Mevrouw G.R. Pos heeft altijd haar ouders in de winkel bijgestaan. Aanvankelijk samen met haar jongere zus, tot die in 1947 trouwde. Ze betreurt nog steeds de afbraak van het grote huis in 1938, het jaar waarin de brug over de Weespertrekvaart werd verplaatst en de huizen op de hoek van de Prins Hendrikkade moesten wijken voor het verkeer. "Er waren twee woonkamers," herinnert ze zich, "aan de kant van de kade en aan de kant van de Ouderkerkerlaan. Allebei hadden ze een bedstee. Boven waren drie zolders en een klompenzolder. Onder het hele huis was een grote kelder en achter het huis stond een berging. Naast ons woonde de familie Rijpkema en daarnaast zat Griffioen, die een hei-bedrijf had. Het was heel spannend als de lange heipalen op karren door de bocht naar de Ouderkerkerlaan getrokken werden, met paarden natuurlijk, ze kwamen dan vlak langs onze ramen."
Na de sloop verhuisde de familie Pos naar een woon/winkelhuis in de Weesperstraat, pal achter de Prins Hendrikkade. Twee jaar daarna brak de Tweede Wereldoorlog uit. Mevrouw Pos wil er niet veel over kwijt. "Het waren moeilijke tijden voor de winkeliers, er was weinig collegialiteit." Ze denkt wel met plezier terug aan de keer dat ze samen met haar zus op een geleende tandem naar Hillegom fietste om bloemzaden in te kopen. "Bloemen- en plantenzaad was mijn afdeling, ik wist er heel veel van."
Na het overlijden van Jan Pos in 1952 hebben zijn weduwe en dochter Greet de zaak open gehouden tot de sluiting in 1965. De moeder van mevrouw Pos overleed in 1966. Mevrouw Pos heeft nog tot 1975 in de Weesperstraat gewoond. Ook daar hebben uitbreidingsplannen van de gemeente, die de sloop van alle huizen aan de zuidkant van de Weespertrekvaart met zich mee brachten, haar verjaagd.
Nu woont ze al meer dan twintig jaar naar haar zin in *Buitenlust*. Ze ziet nog steeds met verbazing hoe mensen in de supermarkt hun karren volladen met levensmiddelen. "Vroeger hadden de mensen geen koelkast, en ze waren ook veel te zuinig om van te voren veel in te slaan. Stel je voor dat je dan te veel had en spullen weg zou moeten gooien!? Nee, met een bruiloft, als er veel volk over de vloer was, kwamen de mensen soms vier, vijf keer op een dag boter halen. Het was daardoor in de winkel ook veel gezelliger. Ik zou niet graag achter de kassa van een supermarkt gezeten hebben!"

Ondergeteekenden geven hierbij kennis aan hunne geachte clientèle dat de voortdurende ongesteldheid ten hunnen huize veel tijd en inspanning vereischt. Ten einde hierin eenige vergoeding te vinden, zijn zij besloten vanaf 30 Juli des Zondags hun zaak gesloten te houden. Zij houden zich zoodanig van de billijkheid van dit besluit overtuigd, dat zij niet vreezen dat het hun eenige schade zal veroorzaken.
Bij voorkomende noodzakelijkheid verklaren zij zich tot alle hulp bereid.
J. Pos
G. Pos-Oldenboom
Diemen, 21 Juli '99

De kruideniers- en klompenwinkel van Jan Pos, op de hoek van de Prins Hendrikkade en de Ouderkerkerlaan, in het midden van de jaren dertig (foto coll. mw Witteveld).

Perikelen rond de sluitingsuren van de Diemense winkels

TOT LAAT IN DE AVOND

Hiltje Veldsta

Wie tegenwoordig in Diemen na zessen ontdekt dat de suiker op is, kan nog steeds met een leeg kopje naar de buurvrouw gaan. De moderne mens snelt in zo'n geval echter naar de supermarkt, althans, als hij voor acht uur die ontdekking doet, want tot zo laat kan hij daar terecht. Wie op zondag in Amsterdam wil gaan winkelen, kan ook zijn gang gaan. Het lijkt er op dat een lange periode met onwrikbare sluitingstijden voor alle winkels ten einde loopt. Hoog tijd om eens in het gemeente-archief van Diemen te kijken hoe dat vroeger allemaal geregeld was.

Een zaak van de gemeente

Van oudsher waren winkels vrijwel altijd open. Al in het begin van deze eeuw gingen er uit de middenstand stemmen op om aan deze volgens vele winkeliers ongewenste situatie een eind te maken, maar een landelijke regeling op dit gebied zou nog tot 1930 op zich laten wachten. Vanaf 1910 echter begonnen gemeentes in hun politieverordeningen vast te leggen op welke uren winkels gesloten moesten zijn. Van een algehele zondagssluiting was daarbij meestal nog geen sprake.

Verdeelde middenstand

In Diemen debatteerde de gemeenteraad, onder voorzitterschap van burgemeester jhr. E.W.E. Bicker, op 4 september 1917 voor het eerst over een voorstel tot een winkelsluitingsregeling, ingediend door raadslid C.P. Oostenrijk. Zijn voorstel kreeg de steun van een aantal Diemense winkeliers, want kort daarna ontvingen burgemeester en wethouders een brief van "*ondergetekeekenden, handelende in opdracht van de Vergadering van een en twintig neringdoende inwoners uit deze gemeente, welke vergadering is gehouden op 18 September 1917 ten huize van den Heer C. Pereboom, alhier*"[29]. Met 'huize Pereboom' werd natuurlijk café *De Reiger* aan de Muiderstraatweg bedoeld. De ondertekenaars bepleitten zondagssluiting, behalve voor sigaren-, banket- en suikerwerkwinkels, die 's zondags tot 11 uur 's avonds open dienden te blijven. Ook over het sluitingsuur op zaterdag was men het eens: 11 uur 's avonds. De lonen werden immers op zaterdagmiddag uitbetaald en de meeste boodschappen werden op zaterdagavond gedaan. Over de sluitingstijden op andere weekdagen waren de meningen verdeeld: sommigen wilden 's zomers en 's winters om 9 uur dicht, anderen 's zomers om 9 uur

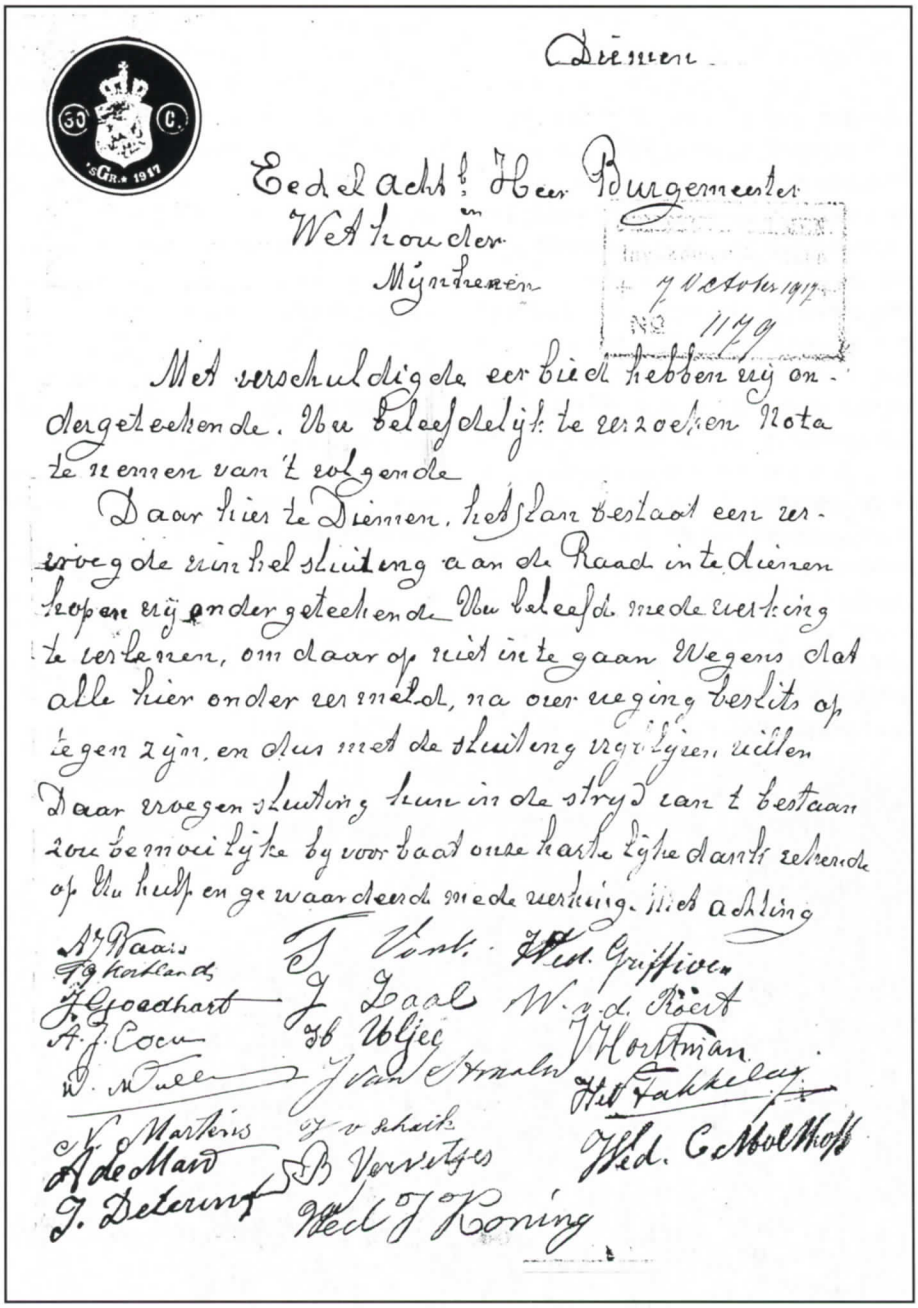

Diemen.

Eedel Acht. Heer Burgemeester en Wethouder Mijnheeren

7 October 1917 No 1179

Met verschuldigde eerbied hebben wij ondergeteekende. Uw beleefdelijk te verzoeken Nota te nemen van 't volgende

Daar hier te Diemen, het plan bestaat een vervroegde winkelsluiting aan de Raad in te dienen hopen wij ondergeteekende Uw beleefde medewerking te verlenen, om daar op niet in te gaan Wegens dat alle hier onder vermeld, na overweging besluit op tegen zijn, en dus met de sluiting vrijblijven willen Daar vroegen sluiting hun in de strijd van 't bestaan zou bemoeilijke bij voorbaat onze hartelijke dank rekende op Uw hulp en gewaardeerde medewerking. Met achting

A J Baars — T Vonk — Wed. Griffioen
T G Kortlands — J Zaal — W. v. d. Roert
J Goedhart — Jb Uljee — V Hortman
A. J. Coen — J van Straalen — Het Fakkelaar
D. Mulder — J v Schaik — Wed. C Molthoff
N. Martens — B Verwitjes
A de Maar
J. Deterink — Wed J Koning

In oktober 1917 stuurden twintig Diemense winkeliers een brief aan het college van B & W waarin zij duidelijk maakten tegen de voorgestelde winkelsluitingsregeling te zijn (GAD, ingekomen stukken 1917, nr. 1179).

en 's winters om 8 uur. Bovendien achtte men het noodzakelijk "*dat vanwege de eigenaardige inrichting van vele winkelhuizen in onze gemeente, onder sluiting van den winkel niet zozeer moet worden verstaan het op slot leggen van de winkeldeuren enz., alswel het verbod van koop en verkoop in den winkel na de vastgestelde sluitingsuren.*" De winkel was nl. in bijna alle gevallen een deel van het woonhuis.

Twee weken later ontving het college een tweede brief, minder fraai gesteld, maar recht uit het hart, dit keer van twintig tegenstanders van een sluitingsregeling[30]. "*Wegens dat alle hier onder vermeld na overweging beslits* (sic) *op tegen zijn.* (...) *Daar vroegen sluiting hun in de strijd van t bestaan zou bemoeilijke* (...)". De zinsnede "*na overweging*" gold ongetwijfeld de niet minder dan zeven ondertekenaars die ook de eerste brief hadden ondertekend!

Een rekensommetje leert dat vierendertig winkeliers zich in 1917 over de winkelsluiting hadden uitgesproken. Er waren dus op dat moment in Diemen minstens vierendertig winkels. Dit was een groot aantal voor een plaatsje met niet veel meer dan 2000 inwoners. Wel was Diemen in die tijd, en in de decennia daarna, een aantrekkelijk landelijk dorp waar Amsterdammers graag even uit hun boot of van hun fiets stapten. De vele winkels en cafés dankten daar voor een deel hun bestaan aan.

In de gemeenteraadsvergadering van 23 oktober 1917 werd het door C.P. Oostenrijk ingediende voorstel met vier tegen drie stemmen verworpen. Burgemeester Bicker toonde zich op de hand van de tegenstanders, de kleine winkeliers, die het hoofd net boven water konden houden en die nu weer opgelucht adem konden halen.

Gemeenteraad hakt knoop door

Het tij was echter niet te keren. Het naburige Amsterdam had zijn winkeltijden al in 1911 in een verordening geregeld en drong aan op eenzelfde regeling bij zijn kleine, maar drukbezochte buurman. Tijdens de gemeenteraadsvergadering van 30 december 1920 werd een voorstel van burgemeester en wethouders aangenomen tot sluiting der winkels van 9 uur 's avonds ('s zaterdags en de weken voor sinterklaas en Kerstmis 11 uur) tot 5 uur 's ochtends. Wethouder J. Staal deed tevens een voorstel tot een zondagssluitingsregeling, wat raadslid C.H.J. Westerbeek de opmerking ontlokte dat "*de ondergang van de neringdoenden in Diemen*" zou betekenen. Hij kwam daarmee op voor de winkeliers voor wie de zondagse verkoop aan dagjesmensen onmisbaar was. Het voorstel werd weggestemd.

Niet lang daarna stuurden vierentwintig winkeliers het verzoek de sluitingstijd nog te vervroegen tot 8 uur 's avonds ('s zaterdags uitgezonderd). De volgende dag al lag er een brief van 13 andere neringdoenden op het gemeentehuis. Deze brief bevatte de dringende vraag om toch vooral tot 9 uur open te mogen blijven om zo veel mogelijk te profiteren van het doorgaande verkeer dat vooral 's zomers van en naar Amsterdam op weg was. In de politie-verordening van december 1921 werd een compromis gesloten: 's winters om 8 uur dicht, 's zomers om 9 uur.

Diemen 18 December 1932

Mijne Heeren,

Ingevolge de Zondagsluitingswet verzoek ik U beleefd doch dringend des Zondags's 4 achtereenvolgende uuren open te mogen blijven, voor de verkoop van Banket, Koek en Chocolaterie. Aangezien de Zondag voor mij de beste dag was en nu door deze wet enstig gedupeerd word. Hopende van U Edlen een gunstige beschikking hier op te mogen ontvangen Verblijf ik U bij voorbaat dankend

Uw dw dnr esse(*)
Wed. A.J. Baars
Hartveldsche weg No 9, Diemen

(*) dw dnr esse betekent: dienstwillige dienaresse

(GAD, ingekomen stukken 1933, nr. 54.01/52)

Geen zondagssluiting, en 's zaterdags en in de feestweken tot 11 uur open.

Opnieuw onenigheid

Voor de groep van kleine winkeliers die het niet breed hadden, bleef de verplichte winkelsluiting moeilijk te accepteren. Het lijkt erop dat ze, zolang er geen rijkswet van kracht was, probeerden de hand te lichten met de gemeenteverordening. De meer welvarende winkeliers, die zich inmiddels verenigd hadden in de *Winkeliersvereniging Diemen*, achtten het in oktober 1924 tenminste noodzakelijk er bij de gemeente op aan te dringen de verordening te doen naleven. Niet zonder succes blijkbaar, want in februari van het jaar daarop zagen eenentwintig belaagde middenstanders geen andere uitweg dan de gemeente per brief te verzoeken de hele verordening buiten werking te stellen wegens de nadelige gevolgen die ze ervan ondervonden[31]. In deze brief werd, behalve over een rijkswet die op komst zou zijn, gesproken over "*de huidige tijdsomstandigheden die de neringdoenden de plicht opleggen het uiterste uit de zaken te halen*". Ook in de gemeenteraadsvergadering waarin de brief besproken werd, wees raadslid D.J. den Hartog er op dat de winkeliers het sinds het invoeren van de verordening bepaald niet gemakkelijker hadden gekregen. Een voorstel van de heer Westerbeek de winkels een uur langer open te laten, haalde het echter niet. Tegen stemde onder andere waarnemend raadsvoorzitter Oostenrijk. De veronderstelling is niet al te gewaagd dat religie in de middenstands-twisten in Diemen een niet onbelangrijke rol speelde. De heer Westerbeek was rooms-katholiek, terwijl de heer Oostenrijk het protestants-christelijke volksdeel vertegenwoordigde. In die

Ontheffing winkelsluitingswet op tentoonstelling, fancy-fair of andere soortgelijke inrichting

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS van D I E M E N maken bekend, dat zij, ingevolge artikel 9, vijfde lid, der winkelsluitingswet 1930 (*staatsblad* no. 460), ontheffing hebben verleend van de verbodsbepalingen dier wet ten aanzien van alle winkels op het tentoonstellingsterrein gelegen aan de Jan Bertsstraat

De ontheffing zal gelden voor het tijdvak van 14 Mei tot 1 October 1932.

Aan de ontheffing zijn de volgende voorwaarden verbonden: in die winkels mag niet worden verkocht gedurende de uren, dat de terreinen niet voor het publiek toegankelijk zijn.

D I E M E N , 13 Mei 1932.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

De Secretaris, *De Burgemeester,*

No. 12218
Uitgeef van N. SAMSOM te Alphen aan den Rijn

MIDDENSTANDS-VEREENIGING „ONS BELANG" - DIEMEN

AANGESLOTEN BIJ DEN KON. NED. MIDDENSTANDSBOND.

Secretariaat:
OUDERKERKERLAAN 44, DIEMEN

Briefhoofd 1930

Afdeeling Diemen van den Kon. Nederl. Middenstandsbond
(Middenstands-vereeniging „Ons Belang")
Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 16 Oct. 1933

District X

Secretariaat:
Ouderkerkerlaan 46, Diemen
Aangesloten op het Amsterdamsch Telefoonnet onder No. 53502

Briefhoofd 1936

tijd van verzuiling bestonden er nog scherpe tegenstellingen op allerlei gebied tussen beide godsdienstige groeperingen.

In april 1927 stuurde de *Algemene Winkeliersvereniging Diemen 'Ons Belang'*, zoals de naam nu luidde, na het houden van een enquête onder alle winkeliers, een lijst met vierenzestig handtekeningen (tweeenvijftig voorstanders en twaalf tegenstanders) naar burgemeester mr A.J. de Wolff en zijn wethouders, met de wens de winkels voortaan 's zomers en 's winters om 8 uur 's avonds (behalve op zaterdag enz.) te laten sluiten. Op 8 juni stemde de gemeenteraad in met deze verandering. Het aantal van vierenzestig winkeliers is weer opvallend groot, bijna een verdubbeling sinds 1917, terwijl de bevolking in die periode met de helft was toegenomen tot ruim 3300.

In mei 1928 klom de winkeliersvereniging *Ons Belang* weer in de pen, toen de burgemeester het had gewaagd een verzoek van vijf winkeliers in te willigen om het sluitingsuur naar 11 uur 's avonds te verplaatsen in verband met de Olympische Spelen, die in dat jaar in Amsterdam werden gehouden. De burgemeester, die in de mening had verkeerd daarmee de hele Diemense middenstand een plezier te doen, werd om de oren geslagen met achtenveertig handtekeningen en kon niets anders doen dan de tijdelijke wijziging van de politieverordening, die hij al aan de provincie had doorgegeven, weer in te trekken.

Bij wet geregeld

De troonrede van 1919 had al gerept van een Winkelsluitingswet, maar pas in november 1930 was het zover: de Tweede Kamer nam het wetsvoorstel aan. Artikel 1 bepaalde dat op zondag alleen melk-, vis- en fruitwinkels 's ochtends tot 12 uur open mochten zijn en verder brood-, banket-, suikerwerk- en chocoladewinkels gedurende 4 achtereenvolgende uren. Artikel 2 verplichtte de winkeliers hun deuren op weekdagen om 8 uur 's avonds op slot te doen. Een volgend artikel bood gemeentes de mogelijkheid groepen winkels een halve dag per week te sluiten, en artikel 5 luidde dat "*gemeenteraden onder goedkeuring van de Kroon een afwijkende regeling konden vaststellen, indien bijzondere plaatselijke omstandigheden dit gewenst maakten*".

Artikel 5 en de zondagse sigaar

De Winkelsluitingswet trad op 1 mei 1932 in werking. Inmiddels bestond er in Diemen, naast de winkeliersvereniging *Ons Belang*, ook de *Roomsch Katholieke Middenstandsvereniging 'Sint Petrus'*, waarmee de vraag naar een eventuele rol van de religieuze overtuiging van de Diemense middenstanders, bevestigend kan worden beantwoord. Er ontstond een felle twist tussen *Ons Belang* en de voorzitter van *Sint Petrus*, W.A. Rijpkema. In een gezamenlijk schrijven hadden beide verenigingen aanvankelijk het standpunt onderschreven dat er in Diemen geen uitzonderingen op de zondagsregeling uit de wet gemaakt mochten worden. Rijpkema had echter een sigarenwinkel en wilde, net

Het 'winkelcentrum' aan de Hartveldseweg, de drukke verbindingsweg van Amsterdam naar 't Gooi, in de jaren '30 (prentbriefkaart coll. C.G. Kaskens).

MIDDENSTANDS-VEREENIGING „ONS BELANG".

Dinsdagavond hield de Middenstandsvereeniging „Ons Belang" bij Vervetjes een niet druk bezochte ledenvergadering, alwaar o.m. de behandeling van het ventverbod in den gemeenteraad werd besproken. De houding van de raadsmeerderheid t.a.v. dit onderwerp werd algemeen afgekeurd en men constateerde met leedwezen, dat de gemeenteraadsleden blijkbaar niet doordrongen zijn van de noodzakelijkheid, om den winkelstand tegen de deloyale concurrentie te beschermen.

In de vacaturen Poster en Havekotte werden als bestuurders gekozen de heeren v. d. Gragt en Grobbee.

De samenstelling van het bestuur is thans als volgt: Voorz. J. H. Muller; Secretaris: Th. Harkink; Penningmeester: H. Akker; leden; N. v. d. Gragt en J. A. Grobbee.

Diemer Courant 11 mei 1935

als de andere negen(!) tabakswinkeliers, toestemming om op zondag open te zijn, op grond van het feit dat in het *Lunapark* aan het einde van de Jan Bertsstraat op zondag ook tabaksartikelen verkocht mochten worden. Artikel 5 van de wet bood immers die mogelijkheid. Een brief met zeventien handtekeningen van medestanders werd door hem persoonlijk op het gemeentehuis bezorgd. In de gemeenteraadsvergadering sprak raadslid D.J. den Hartog van "*verraad*" en riep uit: "*Publiek, wij dienen U, maar de zondag is van ons!*". *Ons Belang* schreef woedend over "*parasiteren*" op gesloten collega's in Amsterdam. De sigarenwinkeliers kregen uiteindelijk toch hun zin, maar de koninklijke goedkeuring om op zondagmiddag open te zijn, werd in november 1933 weer ingetrokken. Het *Lunapark* was toen al failliet verklaard. Van de *Roomsch Katholieke Middenstandsvereniging 'Sint Petrus'* is na 1932 in het archief geen spoor meer te vinden.

Crisisjaren

In 1932, het jaar waarin de Winkelsluitingswet van kracht werd, had de economische crisis al toegeslagen. In combinatie met de verminderde openingsuren betekende dat voor veel middenstanders een grote achteruitgang in inkomen. Vooral de kleine winkeliers waren het slachtoffer. Hun aantal was enorm gegroeid, ook in Diemen, omdat velen aan de steun probeerden te ontkomen door een winkeltje te beginnen. Dit werd vergemakkelijkt doordat er tot 1937 geen Vestigingswet gold.

In 1934 werd de Winkelsluitingswet verruimd. Alle winkels mochten op zaterdagavond weer tot 10 uur open zijn en tabakswinkels en slijterijen konden gemeentelijke toestemming vragen voor zondagverkoop. De sigarenwinkeliers C. Hoogland, P. van Scherpenzeel, H.J. Vonk, W.A. Rijpkema, C. Gijsbrechts, C. Goedhart, W. van Groen, en R. Post maakten van deze mogelijkheid gebruik, evenals de slijters B. Vervetjes, F. Flinkevleugel, P. Pont, Th. van der Kroon, W.G. van Veenendaal en J.W. Scheffel. In het archief is dit keer van oppositie niets te merken. De tijden waren daarvoor misschien te slecht. Verder worden de winkels van H. Bedorf (chocolaterie), H.J. Kok (comestibles) en C. Vijn (groente en fruit) vermeld als kandidaten voor zondagverkoop. Vanwege de aanwezigheid van vier begraafplaatsen kwamen de bloemenwinkels daar later nog bij.

De slechte tijden lieten ook hun sporen na in een voorstel, volgens de spreker in de raadsvergadering van 22 maart 1935 met tegenzin gedaan, om de straathandel aan banden te leggen. Er was sprake van onevenredige toename van straatverkoop, die bevorderd werd door de ligging van de gemeente en meer in het algemeen door de "*abnormale tijdsomstandigheden*". Eind oktober werd wel de vergunning van venters van "*geringe eetwaren*" op zaterdag en rond de feestdagen verlengd tot 11 uur 's avonds, op grond van het feit dat veel mensen die een bezoek aan Amsterdam hadden gebracht, pas laat naar huis terugkeerden.

Diemens' ligging en zijn begraafplaatsen, dat waren de "*bijzondere plaatselijke omstandigheden*" waar de gemeente een beroep op deed in haar pogingen een deel van de ellende van die jaren te verzachten.

Een nieuwe Winkelwet

De Tweede Wereldoorlog maakte een eind aan de tijd waarin winkeliers tot sluiting verplicht moesten worden. Integendeel, al in 1941 werd een Winkelsluitingsbesluit afgekondigd waarin onder andere de verplichting werd omschreven op bepaalde uren open te zijn, om de neiging tegen te gaan de winkeldeuren vanwege de slinkende voorraden zo veel mogelijk gesloten te houden. Dit Besluit werd na het einde van de oorlog gehandhaafd, omdat de oude Winkelwet uit 1930 als totaal verouderd werd beschouwd. In 1951 werd een nieuwe wet aanvaard waarin de winkeltijden werden vastgelegd, waarmee een hele na-oorlogse generatie is opgegroeid. Maar de tijden zijn veranderd, en de winkeltijden, altijd al een afspiegeling van wat er in de maatschappij leeft, zullen mee veranderen. Een begin is er al gemaakt. Zal er in deze eeuw nog een derde Winkelsluitingswet komen?

Met dank voor de medewerking van de heer H.W. Zanting van het Gemeentearchief Diemen.

Noten

1. Ondertekenaars brief september 1917:

A.J. Baars kruidenier, Hartveldseweg
A.J. Cocu schoenmakerij, Hartveldseweg
J. Detering galanterieën, Muiderstraatweg
J. Goedhart tabaksartikelen, Hartveldseweg
W. Hormeijer bakkerij, Prins Hendrikkade
G.H. Jansen kruidenier, Weesperstraat
Chr. Kok kruidenier, Ouddiemerlaan/Hartveldseweg
T.G. Kortland slagerij, Hartveldseweg
H. Magrijn bakkerij, Ouddiemerlaan
N. Martens ?
W. Muller rijwielhandel, Hartveldseweg
W. van Nigtevegt melkhandel, Muiderstraatweg
W. Pelsma bakkerij, Ouddiemerlaan/Muiderstraatweg
A. Pieterse schoenmakerij- en verkoop, Ouderkerkerlaan/Weesperstraat
J. Pos kruidenier, Prins Hendrikkade/Ouderkerkerlaan
M. Postma kruidenier, Weesperstraat
D. Rentzenbrink kruidenier, Prins Hendrikkade
D. Rozekrans kapper, Muiderstraatweg
Wed. K. Schipper huishoudelijke artikelen en ijzerwaren, Weesperstraat
A.H. de Wild drukkerij, Muiderstraatweg
B. Woorts textielwaren, Pr. Hendrikkade

(GAD, ingekomen stukken 1917, nr. 1088)

2. Ondertekenaars brief oktober 1917:

A.J. Baars kruidenier, Hartveldseweg
A.J. Cocu schoenmakerij, Hartveldseweg
J. Detering galanterieën, Muiderstraatweg
H. Fakkeldij smederij en rijwielhandel, Muiderstraatweg
J. Goedhart tabaksartikelen, Hartveldseweg
Wed. Griffioen kruidenier, Prins Hendrikkade
J. Horstman koude bakkerij en ijs-en snoepverkoop, Weesperstraat
Wed. J. Koning ?
T.G. Kortland slagerij, Hartveldseweg
A. de Man groentehandel, Wilhelminakade
N. Martens ?
Wed. C. Molthoff oliehandel, Muiderstraatweg
W. Muller rijwielhandel, Hartveldseweg
W. van der Roest kruidenier, Ouddiemerlaan
J. van Schaik groentehandel, Wilhelminakade
J. van Straalen kruidenier, Ouderkerkerlaan
H. Uljee schoenmakerij, Muiderstraatwg
B. Vervetjes slijterij en café, Hartveldseweg
T. Vonk ?
J. Zaal slagerij, Muiderstraatweg

(GAD, ingekomen stukken 1917, nr. 1179)

3. Ondertekenaars brief februari 1925:

Wed. A.J. Baars kruidenier en chocolaterie, Hartveldseweg
F.A. Cocu melkhandel, Hartveldseweg
B. van Dijk kruidenier, Ouddiemerlaan/Hartveldseweg
K.B. Fenenga tabaksartikelen, Muiderstraatwg
E. van Geemen bakkerij, Ouddiemerlaan/Muiderstraatweg
J. Goedhart tabaksartikelen, Hartveldseweg
P. van der Griendt goudsmid, Muiderstraatweg
W. Hormeijer bakkerij, Prins Hendrikkade
D. Kortland slagerij, Hartveldseweg
H.J. de Lange ?
Ph. Malenstein vishandel, Muiderstraatweg
J. Martens ?
W. Martens ?
A.J.L. Olifiers comestibles, Hartveldseweg
J. van Schaik groentehandel, Wilhelminakade
E.J.A. Schoomeier ?
W. Teer ?
J.J. Tool tabaksartikelen en galanterieën, Muiderstraatweg
A.A.B. Woorts textielwaren, Pr. Hendrikkade
Joh. Zaal slagerij, Muiderstraatweg
onleesbaar ?

(GAD, ingekomen stukken 1925, nr. 152)

"Tussen de dubbeltjes zit ook wel eens een kwartje"

Groenteman Arie Pijl

Wim de Valk

"Wat ik nog van mijn kinderjaren in de crisistijd weet? Armoe was 't, gewoon armoe", zegt Arie Pijl, thans 73 jaar. "Als kind kreeg je niks. Ja, soms afgedankt speelgoed van een ander. Mijn ouders [Tijmen Pijl en Anna Pothoff] hadden niks te missen, en dan was ik nog enig kind. 't Kon er gewoon niet af. En zo was het in mijn hele omgeving. Het was voor iedereen een hele toer om je brood te verdienen."

Aries vader was groenteman. In 1923 begon Tijmen Pijl zijn zaak aan de Ouderkerkerlaan 58 in Diemen. Hij verkocht aan huis, maar het grootste deel van de omzet moest worden binnengehaald tijdens de dagelijkse tocht door Diemen met paard-en-wagen, waarop de groenten en aardappelen lagen. Dat was sappelen voor de kost. De oude Pijl was echt niet de enige groentehandelaar in het dorp, dat in 1923 maar ongeveer 2.500 inwoners telde. Er waren veel concurrenten; in de Ouderkerkerlaan wel vier, elders in Diemen zeker nog eens vier. En lang niet iedere Diemenaar zat op de groentewagen te wachten. Veel boeren kweekten hun eigen groenten en heel wat Diemenaren hadden een volkstuintje. Als die hun oogst binnenhaalden, hadden ze meestal meer dan ze opkonden, dus mochten buren en vrienden mee-profiteren. De groenteboer had dan op die adressen een hele tijd niet veel meer te leveren.

Lange dagen

Wilde je wat verdienen, dan moest je lange dagen maken. Arie Pijl weet het nog precies. Hij werd geboren in 1924, dus een jaar nadat zijn vader zijn zaak had geopend. Weinig jaren later – in 1929 – barstte de wereldcrisis los. Die leidde tot massa-werkloosheid en forse loonsverlagingen voor degenen die nog wel een baas hadden. De loontrekkers hadden steeds minder te verteren en de werklozen zaten allemaal aan lager wal. Hoe wil je dan als winkelier je brood verdienen? De oude Pijl kon nog blij zijn dat de mensen iedere dag eten moesten. Arie herinnert zich dat hij als kind wel eens meemocht met zijn vader als die 's ochtends vroeg in Amsterdam zijn handelswaar ging inkopen. De groenten werd daar bij de Marnixstraat door de tuinders aangevoerd. Verder voeren er bootjes van tuinders uit Sloten in de Elandsgracht en de Lijnbaansgracht. Daar kon je ook inkopen. Je moest er wel vroeg bij zijn.

"Mijn vader stond om half vier op en een uur later reed hij met paard en wagen Diemen uit. Tegen half negen wou hij weer terug zijn om de kar deels af te laden en de spullen netjes te sorteren voordat hij als wijkrijder - zo heette dat toen - de buurten inging. En dan maar goed opletten of er ergens misschien een nieuwe bewoner was gekomen. Dat was vooral in de tijd dat er nieuwe straten werden aangelegd. Er moest dan snel worden aangebeld om de vrouw des huizes beleefd te vragen of zij klant wilde worden." Arie Pijl die na enige omzwervingen in hetzelfde vak is beland als zijn vader, vond dat laatste nooit zo leuk. "Het was net of je liep te bedelen", zegt hij. "Maar ja, als je niet achter een nieuwe klant aanzat, dan deed een ander het wel."

Timmerman

Arie had er eigenlijk helemaal geen idee in gehad in de zaak van zijn vader te komen. Timmerman worden, dat was zijn keus. Hij

Een vooroorlogse foto van groenteman Tijmen Pijl met zijn paard-en-wagen te Oud-Diemen (foto coll. A. Pijl).

Arie Pijl als kleuter op een Vliegende Hollander voor zijn geboortehuis gelegen aan de Ouderkerkerlaan 58, circa 1930. (foto coll. A. Pijl).

heeft ook een opleiding daartoe gevolgd aan de ambachtsschool en droomde ervan bouwkundig tekenaar te worden. Dat is echter meer droom dan werkelijkheid geworden. Als 15 à 16-jarige jongen schreef hij zich in bij de avond-MTS aan de Dongestraat (een zijstraat van de Maasstraat) in Amsterdam, maar – zegt hij zelf – "dat is meer slabakken geworden dan werken." Toen de oorlog in 1940 uitbrak was het helemaal afgelopen met de avondstudie. Het echte timmermansvak heeft hij ook niet lang uitgeoefend. "Mijn eerste baan omstreeks 1938 was werk aan de lopende band in de chocoladefabriek van *Korff* aan de Ringdijk bij het Amstelstation. Bakken met chocolaatjes omkeren, zodat ze ingepakt konden worden. Ik had liever wat anders gedaan, maar er was geen ander werk. Mijn vader zei: 'Je zal toch ergens je brood mee moeten verdienen.' Daarna heb ik gewerkt bij Jansen aan de Ouddiemerlaan waar mahoniehouten hutten van KNSM-schepen werden gemaakt en gerepareerd. Daar stond je de hele dag te schuren en te poetsen tot alles spiegelglad was en de politoerder aan de slag kon. "Een tijd heb ik nog gezeten bij de timmerfabriek *De Merwede* aan de Ouddiemerlaan en de Burgemeester De Kievietstraat. De eigenaar was de heer De Wolf. Later is de fabriek verplaatst naar de Oude Hemweg bij de Houthaven, dat was een half uur fietsen van huis. Het werk ging grotendeels machinaal. We moesten daar alles in elkaar zetten. Met het echte timmermansvak heeft dat weinig te maken. Het ergerde me dat een volwassene daar drie, vier tientjes per week verdiende en ik als jonge jongen maar *f* 5,-, terwijl ik net zoveel werk verzette. Zo moeilijk is dat in elkaar kloppen van bijvoorbeeld kozijnen niet. Toen ik er eindelijk over durfde klagen, zei de baas, dat ik geen volwas-timmerman was omdat ik geen draaitrap van de tekening kon maken. Maar hij gaf toe dat ik net zo hard werkte als een volwassene. Ik kreeg er *f* 2,50 per week bij. Deze baan liep af nadat de fabriek, die ook voor Duitsland werkte, in de brand was gestoken. Sabotage natuurlijk."

Naar Duitsland

De jonge Arie was werkloos, ging naar het Arbeidsbureau en kreeg te horen dat hij gelijk in Duitsland aan de slag zou moeten. Daar kwam hij als 18-jarige jongen in 1942 en hij bleef er tot het einde van de oorlog in 1945. Arie Pijl: "Ik heb gezeten in Duisburg, in Regensburg en in de buurt van Keulen. We kregen de bruine uniformen van de toenmalige *Arbeidsdienst*, werden ingedeeld in compagnieën en woonden in barakken. Het was altijd een bij elkaar geraapt zooitje. Oud en jong, allerlei beroepen, keurige mensen en lieden die de meisjes van plezier opzochten. Ik weet nog dat een oudere man - van een jaar of 55 - wat over me vaderde. Toen een groepje de stad inging om te stappen, zei die tegen mij als 18-jarige: 'Blijf jij maar hier Arie, daar hoor jij niet bij'."

Over het werk in Duitsland – herstel van gebombardeerde huizen, loodsen voor vliegtuigen maken enzovoorts – zou een apart verhaal zijn te schrijven. Toen Arie Pijl na veel omzwervingen en veel levenservaring rijker midden 1945 in Diemen terugkeerde, wou hij eerst even bijkomen. Zijn ouders vonden het best, als dat maar niet te lang duurde. Wie mee-eet moet ook meewerken, vond vader Pijl. De jonge Arie vond wat werk bij een aannemer in de Oosterparkbuurt, waar hij oude woningen met oud materiaal – meer was er niet – moest opknappen. Ook zat hij nog een poos in Uithoorn bij een meubelfabriek die houten bureaus maakte.

Vader Tijmen had het behoorlijk druk met zijn groentehandel. Die zaak zat intussen niet meer op nummer 58 aan de Ouderkerkerlaan, maar schuin er tegenover op nummer 55. Daar had een schillenboer met een varkenshouderij gezeten. De boel was erg verwaarloosd en vies, maar dat bleek wel op te knappen. Belangrijk was dat er ook een lap grond bij zat, dat de oude Pijl deels gebruikte voor groenteteelt en deels om gras en hooi voor het paard te hebben.

Tijmen Pijl sterft

Van lieverlee kon Tijmen Pijl het werk echter niet meer aan. Hij werd ernstig ziek en zoon Arie moest maar thuis komen om hem te helpen. Tijmen bleek darmkanker te hebben en overleed – slechts 55 jaar oud – in 1947. Vader Pijl had zijn zoon nog net wegwijs kunnen maken in de fijne kneepjes van het vak en hem geleerd hoe je het beste de wijken kunt rijden. Het vak zelf vond Arie Pijl al gauw fantastisch, alleen het rijden met het paard – "nou ja, een hitje" – heeft hij altijd verschrikkelijk gevonden. "Ik was bang van paarden", erkent de toch bepaald niet schuchtere man. In 1948 ging hij zijn rijbewijs halen en in 1949 kocht hij een oud *Fordje* dat omgebouwd werd tot een open bestelwagentje. Die auto werd echter al gauw vervangen door een mooie bestelwagen; een *Gutbrod* 1-tonner. De klanten-

Vanaf 1947 zette Arie Pijl de aardappelen, groenten en fruithandel, inmiddels gevestigd aan de Ouderkerkerlaan 55, van zijn overleden vader voort (foto coll. A. Pijl).

kring was ook wel groter geworden. In 1949 telde Diemen bijna 5.000 inwoners. Arie Pijl: "Tot 1969 ben ik zo langs de weg geweest. Ik had twee grote wijken waar we drie keer per week kwamen. In de zomer ging ik op zaterdagen met de pont over naar de botenopslag aan de andere kant van het Amsterdam-Rijnkanaal. Daar verkocht je ook nog wel wat. Ik had ook hele slechte dagen. Dan zei ik tegen mijn moeder 'Nou heb ik uren langs de weg gelopen en maar voor een tientje verkocht.' Mijn moeder kon dan troostend opmerken 'Ach, tussen de dubbeltjes zit ook wel eens een kwartje."

In 1950 schafte Arie Pijl een 'Gutbrod' 1-tonner bestelwagen aan (foto coll. A. Pijl).

Winkelcentrum

Diemen werd intussen groter en groter. In 1965 waren er dik 9.000 inwoners. Vooral rond het centrum werden steeds meer huizen gebouwd. Arie Pijl: "De gemeentearchitect raadde me daarom aan om de Ouderkerkerlaan te verlaten en in de Arent Krijtsstraat te gaan zitten. Maar dat durfde ik niet. Ik vond de risico's te groot. Toen echter onder burgemeester Strumphler Tideman de sloopplannen voor de Ouderkerkerlaan bekend werden en de stichting van een winkelcentrum in Diemen aan de orde kwam, werd het hoog tijd om aan verhuizen te denken. Een consulent voor de middenstand wees me op de voordelen van het *Winkelcentrum 'Diemerplein'* aan het Claas van Maarssenplein. Dat zou helemaal door woonhuizen worden omgeven. Toen heb ik de grote stap maar gezet. "Er moest veel geïnvesteerd worden en om dat geld terug te verdienen zou mijn omzet, die toen zo'n *f* 350.000,-per jaar beliep, moeten verdubbelen naar 7 ton. Het assortiment zou ook aanzienlijk moeten worden uitgebreid. Dat gebeurde ook. Er kwamen allerlei conserven bij, groenten in glas, koffie en kruiden, jams. Kortom, in totaal had ik twee duizend verschillende artikelen. In 1969 ging de nieuwe zaak – gelegen tussen bakker De Waal en slager Havekotte – open. De winkel werd een succes. We hadden soms wel vijf meisjes om mee te helpen. Op gewone dagen kwamen er voldoende kopers om voor 500 à 600 kassaaanslagen te zorgen. Tegen de feestdagen en zo, haalden we wel 1.200 kassa-aanslagen per dag. "We kwamen in 1969 boven het winkelcentrum te wonen. De huishuur was *f* 309,- per maand. Verschrikkelijk veel vonden we en mijn moeder zei 'Oh, oh, waar begin je aan, hoe durf je het?' Nu is de huur zo'n *f* 1.000,- per maand."

Arie Pijl in 1969 zoals vele Diemenaren hem hebben gekend als winkelier in het Winkelcentrum 'Diemerplein' (foto coll. A. Pijl).

Op de pof kopen

Met het wijkrijden was het gedaan. Daar was Pijl niet rouwig om. Het was ook gedaan met het op de pof kopen door klanten. Dat gebeurde bij het wijkrijden en bij de zaak aan de Ouderkerkerlaan regelmatig. "Heel veel", zegt Arie Pijl. "Je moest maar zien dat je je geld terugkreeg. Soms niet. Als het nou om zielige gevallen ging, dacht je, laat maar zitten, maar je kon ook wel eens mopperen, dat het teveel werd en dat er nu maar eens moest worden betaald. Soms wilden ze met een rijksdaalder per week een hoge rekening aflossen. Ik heb het wel meegemaakt dat ik een klant, die net bij mij al weer op de pof had gekocht, even later voorbij zag komen met een doos gebak, Nou, dat zit je niet lekker. Het waren ook moeilijke beslissingen. Als je tegen een klant zei 'nou pof ik niet meer' dan was je hem voorgoed kwijt en ging hij naar een ander. Je bleef zo lang mogelijk hopen dat er nog een keer betaald zou worden. Maar ik heb tenslotte wel eens mensen de deur gewezen."

Ook in de tijd dat de zaak in het winkelcentrum zat, werden lange dagen gemaakt. Arie Pijl: "Ik stond iedere dag om kwart voor zes op en reed om kwart over zes met de auto naar de groentemarkt. Die was intussen verplaatst naar de Jan van Galenstraat in Amsterdam-West. Ik zorgde er voor dat ik zo tegen 9 uur weer bij de winkel was. Dan vlot afladen, mijn stropdasje omdoen en blauwe winkeljas aantrekken en dan stonden mijn vrouw en ik klaar

Annie Pijl-de Groot in 1969 gefotografeerd in haar rijk gesorteerde zaak in het Winkelcentrum 'Diemerplein', Claas van Maarssenplein 46 (foto coll. A. Pijl).

voor de klandizie. Mijn vrouw ging om half zeven 's avonds naar boven om eten klaar te maken en ik kwam om zeven uur. Na het eten gingen we nog heel vaak terug om schoon te maken, rekken bij te vullen, noem maar op. Zes dagen per week. Moe waren we nooit. We vonden de zaak fijn, je ging met mensen om, dat is al mooi."

Heupoperatie

Toch kwam er een kink in de kabel. In 1978 moest Arie Pijl (54 jaar oud) een heupoperatie ondergaan. "Het zware werk zal er wel niet vreemd aan zijn geweest", beaamt hij. "In mijn jonge jaren als timmerman heb ik schepen hout helpen lossen. Dan liep je met zware balken op je schouder. Hoeveel duizenden zakken aardappelen van 35 kilo en kisten fruit, heb ik niet opgetild. Vroeger sloegen de mensen nog winteraardappelen in. Dat was goedkoper dan 's winters duurdere aardappelen kopen. Een keer was er een mevrouw waar we net haar kelder met aardappels hadden volgestort, die tegen me zei: 'Dat soort heb ik niet besteld, haal ze er maar weer uit.' Kon je ze weer allemaal in zakken scheppen.

"Van mijn gewrichten heb ik veel gevergd. Enkele jaren later - in 1983 - volgde een tweede operatie en toen kreeg ik van de artsen te horen dat het afgelopen was met werken." Dat vonnis en het overdoen van de zaak aan opvolgers – die al een paar jaar later de winkel sloten – gingen hem niet in zijn koude kleren zitten. Maar dat leed is nu – bijna veertien jaar later – wel gesleten. Het echtpaar Pijl woont nog steeds bijna boven hun oude zaak, maar 's zomers zitten ze maandenlang in hun grote caravan op de Veluwe. "Heerlijk", zegt Arie Pijl, "daar kan je nog ver weg over het land kijken, net zoals ik in mijn jonge jaren gewend was."

Het winkelinterieur van de nieuwe zaak van de familie Pijl in het Winkelcentrum 'Diemerplein' medio 1969 (foto coll. A. Pijl).

Een opmerkelijke verhuizing

Even hard als groenteman Arie Pijl, heeft zijn een jaartje jongere vrouw Annie de Groot gewerkt. Hun vroegere zaak was het werk van hen beiden. Ze was altijd in de winkel en meestal aan de kassa te vinden.

Annie de Groot was formeel een Amsterdamse. Ze is niet ver van *Fort Diemerdam* aan de overkant van het Amsterdam-Rijnkanaal geboren. Vroeger was dat Diemense grond, maar na het graven van het kanaal is het hele gebied dat er ten noorden van ligt, door Amsterdam geannexeerd. Logisch dat de mensen daar meer op Diemen dan op de hoofdstad waren georiënteerd. Annie de Groot ging dus in Diemen naar de lagere school. Dat was de *School met den Bijbel* van meester Meima. Daar zat ook Arie Pijl, maar toen wisten ze nog niet dat ze in 1949 met elkaar zouden trouwen. Annie de Groots vader was dijkmeester. Zijn baas zetelde in het prachtige pand van het Hoogheemraadschap aan de Diemerzeedijk. Deze werkgever was lid van de Duitsgezinde *Nationaal-Socialistische Partij* (NSB). Op Dolle Dinsdag (5 september 1944) toen iedereen dacht dat de oorlog na een paar dagen afgelopen zou zijn, is hij gevlucht. Later is hij uit zijn ambt gezet. Annies vader moest het werk overnemen. En zo verhuisde de familie De Groot (vader, moeder, zeven kinderen en inwonende opa) tot hun eigen verbazing naar het statige huis, dat er overigens nog niet zo mooi bijstond als thans. Het is pas in de jaren 1970-1974 duchtig gerestaureerd. "*Het was een enorme overgang*", vertelt ze. "*We kwamen uit een huisje waarin nog bedsteden zaten. En dan ineens in dat gigantische gebouw met twee grote zalen en wel veertien kamers. We hebben er jaren gewoond. Het was wel een heel koud huis. 's Winters was het niet warm te stoken. Zelfs niet met de grote kolenkachels die er stonden. De dekens vroren vast aan je bed.*"

Hard werken heeft Annie de Groot nooit gedeerd. Integendeel, ze ziet er op 72-jarige leeftijd bijzonder monter uit. Die werkkracht is wellicht een familietrek. Ze vertelt van haar opa en ooms, die steenzetters waren. Dat zijn de mannen die met handkracht zware stenen in strak verband langs de oevers van kanalen en rivieren plaatsen om ze tegen golfslag te beschermen. Die arbeiders kwamen dagenlang niet thuis, ze bleven ergens in de kost, want het was onmogelijk steeds weer naar huis terug te gaan. "*Mijn opa heeft dat tot zijn 73ste jaar volgehouden*", vertelt Annie Pijl-de Groot met gepaste trots.

UIT HET LEVEN EEN GREEP

Henk Teiwes

Winkeliers haden nog wel eens wat te stellen met de 'lieve jeugd', die vroeger vooral uit jongens bestond. Voor zover die al geen kattekwaad in de zin hadden hadden die toch in ieder geval hun eigen kijk op het doen en laten van de neringdoenden. Daarbij vonden de jongens zichzelf natuurlijk uiterst grappig. Eén van hen vertelt.

Groenteman Woud

Aan de Hartveldseweg nr 32 (inmiddels omgenummerd naar nr. 35), naast het voormalige gemeentehuis, was voor de Tweede Wereldoorlog tot in de jaren zestig de groentezaak van *J. Woud* gevestigd, ook wel 'Dikke Woud' genaamd. Hij, zijn vrouw en zoontje Age, waren bijzonder omvangrijk. Voor de bezorging aan huis, maakte hij gebruik van een paard-en-wagen, waarvoor een hit (een klein soort paard) stond ingespannen, terwijl zijn vrouw de klanten in de winkel bediende. Op zon- en feestdagen, en slechts bij mooi weer, werd het paardje ook voor de tilbury gezet. Als dat karwei was geklaard, ging Woud een tochtje door de omgeving van Diemen maken. Hij deed dit altijd alleen en terwijl hij joviaal lachend door het dorp reed, groette hij iedereen die gegroet wilde worden. Op een zondag wilde mevrouw Woud ook een ritje meemaken. Dit was geen probleem, zij het dat het bestijgen van de tilbury haar wel wat moeite kostte. Het gezin zou niet compleet zijn zonder zoon Age. Dus, het 'dikkertje' werd ook aan 'boord' gehezen. Dit had uiteraard toch wel wat voeten in de aarde, want Age moest tussen zijn ouders inzitten. Op de krappe bank was hiervoor nauwelijks plaats, maar na wat heen en weer geschuif gaf de koetsier de hit het teken dat hij zich in beweging kon zetten. Tot grote hilariteit van de omstanders kwam het paardje echter geen stap vooruit. De bomen van het wagentje hadden, door het grote contra gewicht, het dier een stukje van de straat getild.

Rotte tomaat

Ondanks zijn formidabele omvang bleek deze groenteman in staat ver te kunnen gooien. In de maand augustus van 1939 kreeg hij de titel "kampioen tomaatwerper" toebedeeld. Op een zonnige middag waren in de Ouddiemerlaan, ter hoogte van nr 51, vier jongetjes aan het voetballen. Door een ongelukkig toeval belandde de bal onder de groentekar. Woud raapte hem op en kon het niet laten de bal een flink eind in de ver-

Bij J. Woud

Hartveldseweg 35 Diemen

Alle soorten diepvries groenten en fruit

Het aangewezen adres voor verse groenten, aardappelen en fruit

Prima verpakt ijs

Dagelijks verkrijgbaar

Prettige bediening

De winkelgalerij aan de Hartveldseweg tussen de r.k. pastorie (links) en de Burg. Bickerstraat ca 1929. De auteur woonde op de tweede verdieping van het hoekhuis. Moeder Teiwes neemt juist een kijkje uit het raam (prentbriefkaart coll. C.G. Kaskens).

keerde richting van zijn groentekar weg te trappen. Dit pikten de jongetjes niet en zij begonnen hem uit te dagen door zinspelingen te maken over zijn corpulentie. Dit zinde de doorgaans vrolijke en rustige man niet. Hij greep van zijn kar een rottende tomaat, en smeet die met een meesterworp over een afstand van ca achttien meter midden op de neus van Wout van Maartensdijk. Deze was totaal verbijsterd toen hij die drabbige vrucht tussen zijn ogen voelde uiteenspatten. Op de tast en hevig grienend ging hij naar zijn huis aan het C.J. der Kinderenplein om alle tomatenpitten en -sap uit zijn ogen te wassen.

Manus de olieboer

Even om de hoek aan de Schoolstraat, en in de onmiddellijke nabijheid van de woning van groenteman Woud, woonde *Manus van Es*. Hij handelde in petroleum; was vrijgezel en behoorde tot de kring die de kleine negotie uitoefende. Wegens het ontbreken van enig kapitaal was het hem niet gelukt een zaak te beginnen. Hierdoor was hij genoodzaakt de olie vanuit zijn woonhuis te verkopen. De door hem geleverde blauwe vloeistof, werd in een schuurtje aan de achterkant van het huis in de kan gegoten en daarna door de gang naar de voordeur gebracht. Dat er soms wat werd gemorst valt te begrijpen, maar wie lette daar toen op.

Water in je olie

Dagelijks liep hij met zijn handkar, waarop een oliedrum en -kannen stonden, door het gehele dorp Diemen terwijl hij riep: "De olieboer, de olieboer". Naderhand werd dit verbasterd tot "olieboor". Manus was enigszins geestelijk gehandicapt en mogelijk

Manus van Es met zijn oliekar in 1934 in de Ouddiemerlaan.

J. Woud

volop Groente en dagelijks vers Fruit

Hartveldseweg 35 — Diemen

Advertentie 1947

daardoor was hij een mikpunt van plagerijen door de Diemense jeugd. Als er geroepen werd: "Manus, er zit water in je olie", ontstak hij in grote woede. Hierop had de jeugd gewacht, want niets is leuker dan leedvermaak. Met zijn vuist in de lucht zwaaiend, riep Manus hel en verdoemenis af over zijn pestkoppen. Tot aan het eind van de jaren vijftig heeft hij zijn ambacht als klein-detaillist kunnen uitoefenen, maar toen de vraag naar olie steeds meer toenam wegens de opkomst van oliekachels, nam zijn broer Piet de zaak over.

Piet van Es

Broer Piet kocht een VW puck-up en ging grote hoeveelheden petrolie leveren aan onder meer de voormalige klanten van Manus. Voor 15 cent een liter had men voor weinig geld een tank vol. Zijn leveranties verzorgde hij vanuit zijn woning aan de J.P. ter Beekstraat. Na het olietijdperk (1964), toen nagenoeg alle huishoudens overgingen op aardgas, moest hij zijn zaak sluiten, waarna hij tot zijn pensionering bij de gemeente Diemen heeft gewerkt. Manus vulde zijn vrije tijd met activiteiten voor de *Diemer Harmonie*. Tijdens de muziekuitvoeringen van de harmonie, met de daaraan verbonden marsen door het dorp, was hij de man die voorop met het vaandel liep.

Het winkeltje van Van Schaik

Aan het begin van de Ouderkerkerlaan, hoek Weesperstraat/Ouderkerkerlaan stond tegenover de Nederlands hervormde kerk een klein huis. Om in het winkeltje, dat in het huisje was gevestigd binnen te komen, moest men een paar stenen treden af. Het was een pittoresk geheel, maar uiteraard voldeed het al lang niet meer aan de eisen des tijds. In dat pandje woonde *J. Van Schaik*. Samen met zijn vrouw dreef hij daar een groentezaakje. Zijn bijnaam was 'Scheet van Schaik'. Waarom hij deze naam kreeg toebedeeld, is niet bekend. Boze tongen beweren dat hij wegens het duwen van zijn handkar zoveel krachtsinspanning moest leveren, dat hij daardoor knalharde winden produceerde. Aan die volksverhalen moet maar niet te veel waarde worden gehecht. 's Morgens vroeg, om 05.00 uur, ging Van Schaik met zijn handkar of bakfiets naar de Amsterdamse groentenmarkt, ergens in de buurt van de Marnixstraat. Tegens het sluiten van de veiling kocht hij daar zijn groente. Zo tegen halfacht, soms acht uur, was hij weer in Diemen terug.

Snoepwinkel

Om zijn schamel inkomen wat op te vijzelen, verkocht Van Schaik tevens snoep. Die bestond hoofdzakelijk uit zwart-op-wit, zuurballen en -stokken, toverballen, kaneelstaven, grote spekken en natuurlijk drop. Het was te verkrijgen in verschillende variaties en kleuren, en opgeborgen in grote ronde stopflessen. Al deze, in de ogen van de jeugd, 'overheerlijke lekkernijen', kostten maar een habbekrats. Voor slechts 1 cent verkreeg men een grote toverbal, 2 cent moest een zuurstok opbrengen en een groot stuk drop had je al voor een halve cent. Voor 5 cent kon men iets ondefinieerbaars bemachtigen, dat in kleurrijk papier was verpakt.

Zonde

Het winkeltje van Van Schaik was ook een deel van de zondag geopend. Dit was voor de jeugd, die op zondagmiddag naar de zondagsschool ging - die in de consistoriekamer van de Nederlands hervormde kerk werd gegeven en om 14.00 uur aanving - wel een zeer grote verleiding. Als collectegeld kregen de kinderen van hun ouders doorgaans 2 centen mee. Doch het gebeurde maar al te vaak dat van die 2 centen er 1 in de kassa van Van Schaik belandde. Dikwijls werd er door de kinderen met stille bewondering naar 'de uitstalling van de duivel' gestaard. Er werd dan getreuzeld, gewikt en gewogen of men wel of niet het snoepwinkeltje zou binnengaan. Als toch die ene cent was verbrast, kwam na een poosje de wroeging de kop opsteken. Vooral als de lege hand de binnenkant van de collectezak beroerde. Want op dat moment was het maar al te duidelijk, dat de arme kindertjes in de zendingsgebieden, door het begaan van die kleine zonde, de dupe waren geworden van de onweerstaanbare drang naar het aardse genot. Aan de andere kant kun je je natuurlijk afvragen wat Van Schaik nou op zo'n

Jac. GILING, Hartveldscheweg 25 DIEMEN
SCHILDER EN BEHANGER
Handel in Glas, Verfwaren, Behangselpapieren, Drogerijen, Chemicaliën en Huish. Artikelen — INZETTEN VAN RUITEN

Advertentie 1932

zondag zal hebben verdiend? Misschien een dubbeltje of 15 cent?

De Coöperatie

Aan de Hartveldseweg, in het voormalige 'witte blok', was onder andere de kruidenierswinkel van de *Coöperatie* gevestigd. Als de kruidenierswaren in de etalage door de bediende J. Stodel waren herschikt en daarna door hem goedkeurend vanaf de straat werden bekeken, stond hij er doorgaans diep gebogen voor.

Billenprik

Juist op de dag dat de etalage weer was veranderd, passeerden twee jongetjes, te weten Henk Bogaard en Henk Teiwes, de kruidenierswinkel. Zij liepen in een door hun moeders gemaakt uniform van de Republikeinen uit de Spaanse burgeroorlog, en waren uitgerust met een houten zwaard. Ze zagen de goede heer Stodel, zoals gezegd diep gebogen, bezig met het bewonderen van zijn nieuwe creatie. De twee knaapjes konden blijkbaar hun geldingsdrang niet beheersen en staken de 'etaleur' de twee zwaarden tussen zijn billen. Hij smakte met zijn voorhoofd tegen het etalage-venster aan. Ons' Lieve Heer heeft hem mogelijk horen brommen. En daarna nog meer toen hij probeerde de jongens te grazen te nemen en in de Burgemeester Bickerstraat in enkele paardenvijgen trapte. Dat kon je toen in Diemen nog overkomen!

Drogisterijen

Aan de Hartveldseweg waren twee prominente drogisterijen, toegerust met schildersbenodigdheden, gevestigd. In het 'witte blok' was er de drogisterij van *Jac. Giling*. Het interieur ervan was nogal somber en er kwam weinig daglicht in zijn zaak. De verlichting was spaarzaam, waardoor de winkel er niet op zijn voordeligst uitkwam. Een grote uiteenlopende hoeveelheid blikken verf van verschillende merken stond hoog opgetast. Vaak kon men door de bomen het bos niet meer zien. Maar zijn trouwe, hoofdzakelijk katholieke, klantenkring garandeerde zijn omzet. De zaak heeft tot aan het eind van de jaren zestig bestaan.

Ruim 200 meter verder, in de richting van Amsterdam, was drogisterij *De Verfton* gevestigd. Zo ongeveer naast de Jan Bertstraat, waar nu woning nr 44 staat. De sfeer was er prettig en het interieur, voor die tijd fleurig. Een goed advies, vooral op het gebied van verf, kwasten en dergelijke, stond hoog in het vaandel van de heer *Tijhuis*, de eigenaar van de zaak. Toen *De Verfton* in 1944 moest worden verplaatst, wegens de door de Duitsers verordonneerde afbraak

Gedurende de jaren '30 was de Hartveldseweg nog steeds een drukke winkelstraat. Rechts zien we de Gooise Tram en op de achtergrond het huizenblok met winkelgalerij hoek Burg. Bickerstraat, het "Witte Blok' genoemd, nadat het een nieuw dak kreeg en wit werd geschilderd (briefkaart coll. HKD).

Richting Muiden zette de Hartveldseweg zich voort als de Muiderstraatweg. Ook hier waren veel winkels en horeca-gelegenheden gevestigd (prentbriefkaart coll. HKD).

DE VERFTON
GEEN FILIALEN — VERBANDSTOFFEN

Vensterglas zeer goedkoop.		Uitsluitend lood- en zinkwit	
Grondverf per K.G.	35	Mottengas p. ons	8
Glansverf per K.G.	45	Witkalk p. K.G.	6
Prima Plamuur p. K.G.	20	Ammoniak extra sterk p. l.	8
Jachtlak, prima p. K.G.	150	Gele zeep p. pond	6½
Vruchtb. carbolineum p. l.	25	Bleekpoeder p. ½ p.	3
Bruine carbolineum p. l.	12	Schuurpoeder p. ½ pond	4
Insectendood tegen vliegen, motten, muggen, p. m.	10	Palmolive Zeep	10
		Eau de Cologne p. ½ m.	20

Hartveldscheweg 48. - DIEMEN
TELEFOON 55895

Advertentie 1935

J. POS Weesperstraat 8-10, Diemen
KRUIDENIERS- EN DROGISTERIJWAREN

Advertentie 1947

van de zogenaamde 'nieuwe buurt', werd deze voortgezet aan de Burgemeester de Kievietstraat. Ook hier stond een prettige en persoonlijke benadering op de voorgrond.

Klompenhandel Ter Beek

Velen zullen zich nog de klompenhandel van *Ter Beek* aan de Schoolstraat herinneren. Via een steegje met een achterom, tegenover de gereformeerde kerk, kon men in een schuurtje achter het woonhuis klompen, klompsokken (een soort lederen binnensok, waardoor de kous of sok in de klomp minder slijt) kopen. Een paar klompen kostte in 1939 amper 1 gulden of soms nog minder. Dit naar gelang de kwaliteit van het schoeisel. Klompen van iepenhout, ook wel waaibomenhout genoemd, waren veel meer aan slijtage onderhevig dan die van wilgenhout. Deze houtsoort is harder van structuur en daardoor slijtvaster.

Pesten

Het was voor jongelui, geboren uit 'stadse ouders', bijna een 'must' zich in 1937 te conformeren aan het gedrag van de boerenjongens. Het dragen van klompen was vooral op de *School met den Bijbel* erg in zwang. Waren de ouders niet van plan de schoolgaande jongen klompen te geven, dan had hij het zwaar te verduren in de boerengemeenschap uit het dorp en werd hij flink over zijn schoenen gepest. De echtgenote van Ter Beek, die de zaak beheerde, had aan die klompen-cultuur een redelijke bijverdienste. Zij hielp de klanten tussen het doen van de was en het bereiden van de maaltijd. Men deed er nooit een miskoop. Dat de kap van een klomp er wel eens afbrak, was niet de schuld van de leverancier. Dit gebeurde meestal als er met de klompen naar elkaar gesmeten werd tijdens een ruzie. Met een ijzeren bandje over de kap van de klomp heen gespannen, werd het geheel weer gefatsoeneerd.

Kruidenier Pos

De firma *Ter Beek* was echter niet de enige klompenhandel. Tot 1938 kon men bij kruidenier *J. Pos*, met zijn twee lieftallige dochters Dina en Greet, aan de Prins Hendrikkade (en later aan de Weesperstraat 8-10) klompen kopen. Ze waren er in allerlei soorten en variaties. Vooral de witgeschuurde en geschilderde klompen zagen er heel mooi uit. Voelde je je niet goed of had je de griep, dan kon je bij Pos ook aspirientjes verkrijgen. Trouwens ook voor een groot assortiment kruidenierswaren kon je in zijn winkel terecht, zoals elders in dit nummer wordt verteld.

Tip-Top

In de Arent Krijtsstraat was de zaak van *Van Maurik* gevestigd met de naam *TipTop*. Het was meer een 'winkel van Sinkel'. Er werd eigenlijk van alles verkocht. Voor de zoon van de eigenaar, Jan, was het uitermate vervelend dat bijna niemand wist hoe hij bij de burgerlijke stand stond ingeschreven. Er werd altijd gesproken over "Jantje Tip-Top". Ook werd hij vaak geplaagd met die naam, vooral toen in 1939 het liedje "Tippie tippie top, tippie top" opgang deed. Als Jantje door enkele jongens werd gepasseerd begon het hele koor het liedje te zingen.

ELECTRISCHE BROOD-, KOEK- EN BESCHUITBAKKERIJ
F. W. J. HORMEIJER
Prima Zeeuwsch Weitebrood
PRINS HENDRIKKADE 7 - DIEMERBRUG

Advertentie 1932

Bakker Hormeijer

Aan de Prins Hendrikkade woonde bakker *F.W.J. Hormeijer*. Zijn bakkerij was gevestigd in een zeer oud pand. Hij bood huisvrouwen de mogelijkheid om bij hem, tegen een geringe vergoeding, hun gevulde broodpannetjes met brooddeeg in de oven te plaatsen. Zo kon het deeg tegelijk met dat van Hormeijer rijzen en in de oven meebakken. De vrouwen maakten thuis zelf het deeg. Op die manier spaarden zij, in verhouding met een gekocht brood, toch enkele centen uit. De oude oven werd gestookt met takkenbossen en turf. Als de ovendeur openging ontstond er een aparte melange van warm vers brood, dat zich vermengde met de scherpe geur van rook en de zoetachtige geur van gestoomd roggebrood. Het roggebrood van bakker Hormeijer was in de wijde omtrek bekend door zijn bijzondere smaak. De roomboterkoekjes en -wafels van deze meesterbakker waren een niet te versmaden delicatesse.

Melkboer Vedder

Naast de bakkerij van Hormeijer was de melkzaak van de familie *W. Vedder* gevestigd. Achter de winkel werd in een speciale ruimte roomboter gemaakt en verpakt in een eigen wikkel met speciale opdruk. Het interieur zag er proper en schoon uit. De kannen en koperen melkketels waren blinkend gepoetst en aan de hygiëne werd grote zorg besteed. Ook deze zaak had zijn specifieke geur, namelijk die van een mengsel van diverse soorten kaas. En deze was weer vermengd met die van karnemelk en de ietwat zoetzure geur van roomboter. Als de heer Vedder met zijn melkkar de melk uitventte, kon je de ouderwetse attributen bewonderen die op zijn kar waren uitgestald. Maar ook deze nostalgie verdween tijdens de jaren vijftig, vooral door de invoering van de zogenaamde flessen-melk.

Drie kappers

Binnen een straal van nog geen zestig meter, hadden zich drie dorpskappers gevestigd. Één aan de Hartveldseweg, één aan de Muiderstraatweg en één aan de Ouddiemerlaan. Het waren de zaken van respectievelijk *Muller*, *Kaltwasser* en *Rozekrans*. Het interieur van twee zaken was utilitair en ouderwets ingericht. Iedere scheerklant had in de kapperszaken zijn eigen laatje met een nummer erop. Daarin lagen zijn privé scheerkwast, -zeep en -mes. Vol bewondering keek je naar het aanzetten van het scheermes op de scheerriem. Er voer een huivering door je heen als de kapper het scherpe mes op de huid van de klant zette. Haast moest men niet hebben, want een herenkapsalon was een sociale ontmoetings-

MELKINRICHTING W. VEDDER
PRINS HENDRIKKADE 8, DIEMEN

Advertentie 1935

Advertentie 1935

plaats. Hier gingen de nieuwtjes, roddels en de politiek over de tong. Muller kon zich erop voorstaan dat hij met hulp van zijn vrouw, zowel een dames- als een herenkapsalon runde. Zijn zaak beantwoordde meer aan de eisen van de tijd. De twee andere collega's hielden zich alleen bezig met het knippen en scheren van mannelijke klanten.

Doodbidder

Kapper *Rozekrans* was niet bepaald een vrolijk mens. Hij oefende naast zijn hoofdberoep, ook dat van uitvaartondernemer uit. Overeenkomstig die functie legde hij ook de overledenen af. Hij schoor de stoffelijke overschotten voor ze werden gekist. Zijn gehele gedrag en houding straalde zijn droeve functie als het ware uit.

Piet de Mof

Aan de Muiderstraatweg, enkele meters van de hoek van de Ouddiemerlaan, zat de kleine zaak van kapper *Kaltwasser*. Hij was de jongste van de drie. Bijna niemand in het dorp kende de naam Kaltwasser. Wegens zijn Duitse naam en accent werd hij 'Piet de Mof' genoemd. Voor een dorpskapper knipte hij absoluut niet slecht en volgens oude Diemenaren zat hij boordevol humor. In ieder geval heerste er altijd een prettige sfeer in zijn zaak.

Het interieur van coiffeur Muller aan de Hartveldseweg 18 ca 1938. De dames- en herenkapper J.H. Muller zien we rechts met links zijn bediende (foto coll. J.H. Muller).

Oprichter DVAV

Kapper *J.H. Muller* was de meest sportieve van de drie. Hij was jong van geest en wist veel te vertellen over de voetbalvereniging *DVAV*, de voorloper van *SV Diemen*. Muller had in zijn jonge jaren een balletje getrapt bij *GVAV* in Groningen, vandaar de naamsovereenkomst met DVAV. Zo geobsedeerd was hij door het fenomeenvoetbal, dat hij op een door-deweekse dag van het DVAV-terrein aan de Ouderkerkerlaan moest worden gehaald terwijl hij daar de supportersbanken aan het schilderen was. In zijn zaak zaten diverse klanten lijdzaam te wachten, veronderstellende dat Muller het toilet aan het bezoeken was. Het zal duidelijk zijn dat zijn klantenkring hoofdzakelijk uit DVAV-leden en -supporters bestond. Vanzelfsprekend ging de conversatie bijna uitsluitend over voetbal. Ook het weer was een geliefkoosd onderwerp en over de toestand van het ijs op de *Diemer IJsbaan*, kon hij je haarfijn informeren. Ondanks zijn drukke leven en het feit dat hij zaterdags soms pas na 23.00 uur met het werk klaar was, zag hij kans in het begin van de jaren dertig secretariaatswerkzaamheden te verrichten voor de winkeliersvereniging *Sint Petrus*. Daarna was hij tot het einde van de jaren dertig voorzitter van de winkeliersvereniging *Mercurius*.

De Hartveldseweg tussen de Burg. Bickerstraat en de Ouddiemerlaan (met uiterst links kapper Muller) en de voortzetting in de Muiderstraatweg in de jaren '50. Geheel rechts op de foto het nog steeds bestaande Gestetner-gebouw (prentbriefkaart coll. HKD).

Rund- en varkensslachter C. Havekotte toont zijn fraaie 'paaskoe' voor de deur van zijn zaak aan de Hartveldseweg 11 aan het eind van de jaren '20 (foto coll. Havekotte).

Geen beter adres
MODEL
VLEESCHHOUWERIJ
P.A.VEDDER
HARTVELDSCHEWEG 26
TEL.: A'DAM 54805
OOK VOOR FIJNE VLEESCHWAREN

De geuren van vroeger

De typische geuren die in verschillende winkels hingen waren tijdens de crisisjaren van essentiële invloed op het gedragspatroon van het winkelende publiek. Hiervan zullen de detaillisten van toen zich vermoedelijk niet bewust zijn geweest. Sommige geuren waren zo uitnodigend dat ze de Diemense bevolking, geplaagd door geldgebrek, verleidden om toch iets van die luxe te kopen.

Cacao en vers brood

Zo was er voor de Tweede Wereldoorlog de chocolateriezaak van *H. Bedorf* aan de Hartveldseweg, gelegen tussen de Diemerkade en de Arent Krijtsstraat. Hier lagen de eigen gemaakte bonbons keurig opgestapeld en gesorteerd. Zij waren van een uitzonderlijke hoge kwaliteit en vervaardigd in een klein onderkomen aan de Prins Hendrikkade 13. De lucht was dan bezwangerd van de bedwelmende geur van cacao. Het nodigde velen uit een greep in de portemonnaie te doen voor de aanschaf van deze luxe.

Maar ook de lucht van vers brood en gebak, afkomstig uit de bakkerijen van *J.K.F. Baak* (hoek Ouddiemerlaan/Muiderstraatweg), *Hs. Magrijn* aan de Ouddiemerlaan en *Kwakman* aan de Hartveldseweg konden zo'n sterk hongergevoel opwekken. Je had dan het gevoel dat je wel een paard kon verslinden. Met de intrede van het fabrieksbrood verdween ook deze nostalgie.

Gebraden rosbief, pijptabak en leervet

Dan waren er de slagerswinkels van *C. Havekotte*, *P.A. Vedder* en *Joh. Zaal*, gelegen aan de Hartveldseweg. Uit die slagerijen kwamen de geuren van eigen gebraden fricandeau of rosbief. Het water liep je dan in de mond als je zo'n zaak passeerde. En niet te vergeten de tabakszaken van onder andere *J. Goedhart* en *W.A. Rijpkema* aan de Hartveldseweg, *W. van Groen* aan de Ouddiemerlaan en *C. Hoogland* aan de Ouderkerkerlaan, waar de aroma van dure sigaren zich vermengde met dat van de karamelachtige reuk van pijptabak. En wie herinnert zich tenslotte niet de typische lederlucht, of de geur van leervet in de schoenmakerijen van *G. Pieterse* (hoek Ouderkerkerlaan/Weesperstraat), *Kok* of *Niemans* aan de Hartveldseweg? De gedachte aan al die geuren uit het verleden hebben bij een aantal mensen een onuitwisbare indruk achtergelaten en zullen worden herinnerd aan 'de geur zoals het vroeger was'.

Moederdagtaarten . . . vanaf 35 cent
BANKETBAKKERIJ J. K. F. BAAK
CENTRUM DIEMEN TELEFOON 53432

Advertentie 1935

Hs. MAGRIJN - DIEMEN
OUD-DIEMERLAAN 11-13
GEVESTIGD SEDERT 1849
Elec. Brood- en Banketbakkerij

Advertentie 1938

Voor uw
tabak, sigaren, sigaretten
is uw aangewezen adres
C. HOOGLAND, Ouderkerkerlaan 5

Advertentie 1939

SCHOENENMAGAZIJN G. PIETERSE
OUDERKERKERLAAN 1 - DIEMEN
LEVERING EN REPARATIE
VAN ALLE SOORTEN SCHOENEN

Advertentie 1940

Vier generaties Zaal in Diemen

Hiltje Veldstra

Het is al heel wat jaren geleden dat Herman Zaal in zijn zaak aan de Hartveldseweg nr. 8 het slagersvak uitoefende, maar hij is Diemen zeker niet vergeten. De plaats waar hij in de voetsporen van zijn grootvader en vader trad, heeft nog een warm plekje in zijn hart. Bovendien is hij nog steeds een enthousiast lid van de *Tafeltennisvereniging Diemen*, die hij in 1953 heeft helpen oprichten en waarvan hij dertig jaar voorzitter is geweest.

De stichter van de familietraditie was Johannes Zaal, slachter en vilder te Diemen. In het gemeente-archief is te vinden dat hij op 3 oktober 1906 vergunning kreeg "*tot het oprichten van eene slachterij en vilderij van vee, paarden, bokken, geiten, varkens en schapen*". Een van de voorwaarden was dat het "*slachten en villen moest geschieden bij gesloten deuren en niet zichtbaar van den openbaren weg*". Deze eis was zeker niet overbodig, want de slachterij lag midden in het dorp, in een van de oude huisjes die toen nog tussen de Muiderstraatweg en de Weespertrekvaart (toen Keulse Vaart genoemd) stonden. Deze huizen zouden in 1927 gesloopt worden, als eerste slachtoffers van het toenemende verkeer van Amsterdam naar 't Gooi. Op een plattegrond uit 1906, ook in het archief aanwezig, is te zien dat de ingang van de slachtplaats aan de Muiderstraatweg lag, terwijl de deur van de winkel uitkwam op de zogenaamde 'Voorgracht' aan de waterkant, het voormalige jaagpad. Het huisje bevatte voorts drie woonvertrekken en een zolder.

(Jo)Hannes Zaal was een 'krengenslager' (een 'kreng' is een dood dier), of met een mooi ouderwets woord, dat de 89-jarige mevrouw J. Koekoek-Jongejans uit Diemen nog gebruikt, een 'knorse' slager. Hij kocht doodgeboren of verdronken vee of dieren met bijvoorbeeld botbreuken en verkocht het vlees in zijn winkel. Mevrouw Koekoek, in 1907 geboren aan de Prins Hendrikkade, herinnert zich als kind gezien te hebben hoe het bloed van geslachte dieren soms zo in de Keulse Vaart liep.

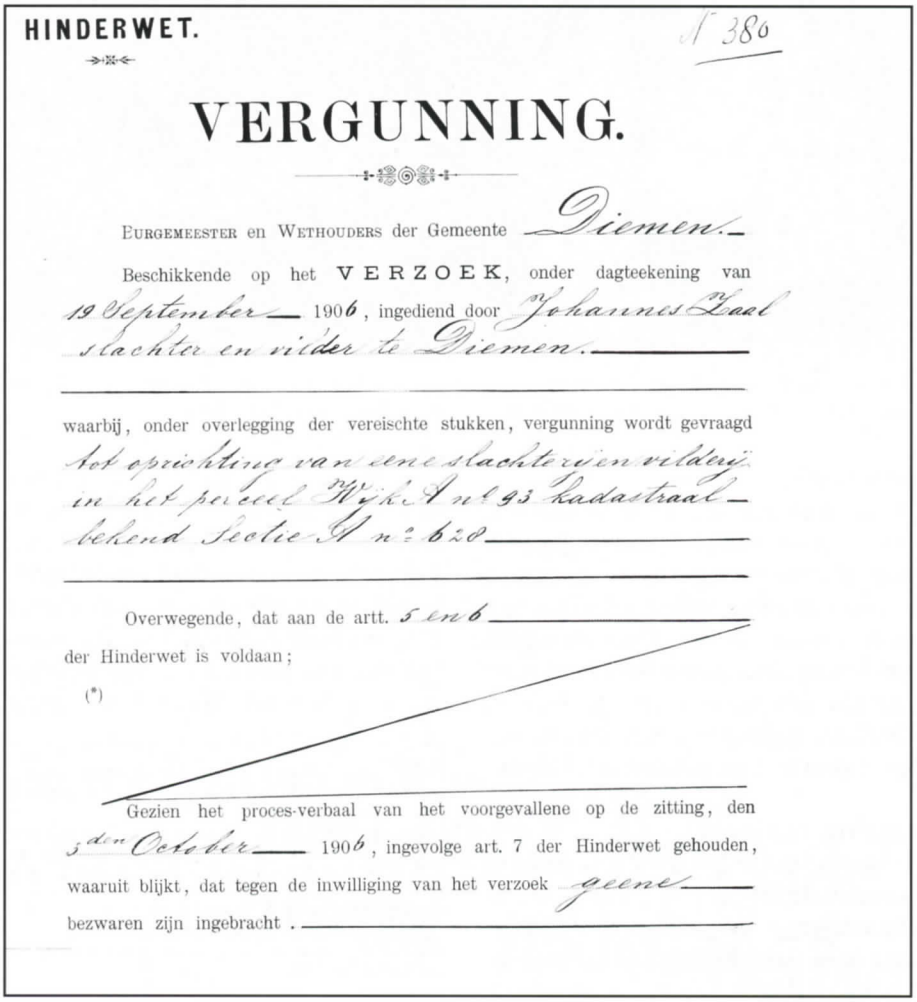

HINDERWET.

N 380

VERGUNNING.

Burgemeester en Wethouders der Gemeente Diemen.

Beschikkende op het VERZOEK, onder dagteekening van 19 September 1906, ingediend door Johannes Zaal slachter en vilder te Diemen.

waarbij, onder overlegging der vereischte stukken, vergunning wordt gevraagd tot oprichting van eene slachterijen vilderij in het perceel Wijk A nr 93 kadastraal bekend Sectie A nr 620

Overwegende, dat aan de artt. 5 en 6 der Hinderwet is voldaan;

(*)

Gezien het proces-verbaal van het voorgevallene op de zitting, den 3den October 1906, ingevolge art. 7 der Hinderwet gehouden, waaruit blijkt, dat tegen de inwilliging van het verzoek geene bezwaren zijn ingebracht.

GAD, ingek. stukken 1906, nr. 380.

'Krengenslager' Hannes Zaal voor de deur van zijn winkel aan de 'Voorgracht', het pad langs de Keulse Vaart, ca 1918. Rechts zijn vrouw en zoon Jaap; links een knecht (foto coll. H.J. Zaal).

In 1930 nam Jaap Zaal (in de deuropening) de slagerij aan de Hartveldseweg 8 over van zijn vader (Jo)Hannes. Voor hem staan vlnr. Cor Voorn, Piet de Vries en Gerrit Veenman (foto coll. H.J. Zaal).

In 1927 verhuisde de slagerij noodgedwongen naar de Hartveldseweg 8, waar Jaap Zaal in 1930 de zaak van zijn vader overnam en moderniseerde. Ook hij slachtte nog zelf, in een speciaal daarvoor achter de winkel gebouwde ruimte. Toen Jaaps zoon Herman in 1957 op zijn beurt zijn vader opvolgde, was daarvan geen sprake meer. Herman had achter de winkel wel zijn eigen worstmakerij. Sommigen herinneren zich misschien ook zijn 'kunstwerken' van vet, die in de etalage te bewonderen waren en waarmee hij menige prijs behaalde.

Eind jaren zestig moest de beslissing genomen worden of de overstap naar het nieuw te bouwen winkelcentrum gemaakt zou worden. Herman en zijn vrouw Martha vonden de benodigde investering te hoog en besloten een slagerij in de Watergraafsmeer te kopen, die zij daar tot 1988 hebben gehad.

Slagerij Zaal een afgesloten hoofdstuk in Diemen

Als de 17 jarige Joop Zaal, de vierde generatie van de familie Zaal, op Oude-
jaardag 31 dec. 1971 voorgoed de deur van de bekende slagerij aan de Hart-
zal zij vader wel een brok in zijn keel wegslikken, maar
te hebben, dan heeft u het toch

De laatste foto van slagerij Zaal aan de Hartveldseweg. Vlnr. zien we Joop Zaal, chef Fred en de moeder van Joop mevrouw Martha Zaal (Diemer Courant 29 december 1971).

Als U feest wil vieren, dan eerst uw tafel goed verzorgd.
Voor vlees en vleeswaren
Modelslagerij J. Zaal
Hartveldseweg 8

Feestkrant 7 september 1950.

Ook de vierde generatie Zaal heeft in Diemen achter de toonbank gestaan, zij het niet lang. Hermans zoon Joop heeft, samen met zijn moeder en chef Fred, de zaak aan de Hartveldseweg voortgezet tot de gedwongen sluiting op 31 december 1971. Op die datum kwam een eind aan een 65-jarige periode waarin Diemen en slagerij Zaal aan elkaar verbonden waren.

Herman zaal is een bescheiden man. Gevraagd naar zijn herinneringen, praat hij niet over de prijzen die hij heeft gewonnen. "*Je deed je best om het de klanten naar de zin te maken*" is alles wat hij kwijt wil, om vervolgens smakelijk te vertellen over die keer tijdens de Tweede Wereldoorlog dat zijn vader als visboer fungeerde. Bij gebrek aan vlees kreeg hij een partij glibberige aal toegewezen, die hij in de ruimte achter de zaak verkocht. Het smalle steegje naast de winkel stond zo vol met klanten die een emmertje vis kwamen halen, dat de mensen alleen door de winkel met hun vis weer naar buiten konden. De aal kronkelde soms halverwege uit de emmer, met het gevolg dat alle aanwezigen op hun knieën door de winkel moesten kruipen om de beesten weer te pakken. Een flinke hoeveelheid 'mot' (zaagsel) van achterbuurman timmerman Westerbeek zorgde er bij de volgende keer voor dat de aal netjes in de emmer bleef.

FEEST
op de zonnige
Hartveldseweg 8
bij
"Edelslager H. ZAAL"

Het is ons een genoegen u mee te delen, dat wij met ingang van 29 september jl. zijn toegelaten tot de keurgroep van . . .
'EDELSLAGERS'
Ook u kunt tot zaterdag 4 oktober meedelen in onze feest-aanbiedingen . . .

VLEESWAREN
150 gram **Pekelvlees** 1.10
150 gram gebraden **Edelgehakt** 0.82
150 gram Gelderse **Gek. worst** 0.70

ONZE SPECIALITEITEN:
Alpenschnitzels
Edelvinken
Verse braadworst
Filet-American
en Taptoes
iets nieuws voor Diemen

VLEES
500 gram **RIBLAPPEN** 3.95
500 gram **Schouderfiletlappen** 4.25
en elke woensdag 500 gram van ons bekende **Edelgehakt slechts** 2.20

Bij aankoop van f 5,— vlees of vleeswaren tegen inlevering van deze BON ontvangt u een
Saksisch leverworstje GRATIS

P.S. Elk kind krijgt een leuke verrassing!

Diemer Courant september 1958.

HET WINKELCENTRUM 'DIEMERPLEIN'

Ton Schipper

Het hart van Diemen is in haar geschiedenis heel wat keren verschoven. In het grijze verleden lag het in Oud-Diemen, later in Diemerbrug aan de Hartveldseweg en nu weten we niet beter of het Claes van Maarssenplein en de Ouddiemerlaan vormen de middenas van onze gemeente.

Winkelcentrum

De eerste plannen voor een nieuw winkelcentrum zijn naar voren gekomen in een bestemmingsplan voor Diemen, dat in het voorjaar van 1959 werd opgesteld. Bij contacten tussen het gemeentebestuur en de *Diemer Middenstandscentrale* kwamen van middenstandszijde de eerste bezwaren naar voren. Men vond het plan te ambitieus en de opzet te groot. Ondanks de vele bezwaren werd het plan voor het nieuwe winkelcentrum op 15 juli 1965 door de Diemense gemeenteraad goedgekeurd. De stemverhouding was daarbij: zes vóór en drie tegen. Vier raadsleden waren op vakantie en het is waarschijnlijk hieraan te danken dat het plan de streep heeft gehaald. Binnen een half jaar waren de bezwaren echter verstomd, want Diemense winkeliers kregen voorrang, terwijl gelet werd op een verantwoorde branche-spreiding. Zo werden negentien van de zesendertig zaken toegewezen aan ondernemers uit Diemen.

Opening

Precies dertig jaar geleden - in 1967 - werd de boerderij van de familie *W. Vedder* aan de Ouddiemerlaan gesloopt om plaats te maken voor het winkelcentrum. Bouwondernemer *Matser* ging aan de slag en in het najaar van 1969 werd de eerste winkel geopend in het overdekte winkelcentrum. Op 19 september 1970 vond de officiële opening plaats. Burgemeester *J.H. Strumphler Tideman* stelde hierbij de nieuwe fontein in werking. Drie reusachtige, met waterstof gevulde ballonnen rukten op dat moment ongeduldig aan de laatste touwen. Het vooraf raden van de af te leggen afstand, was gekoppeld aan een wedstrijd. Het prijzenpakket trok duizenden deelnemers, doch zou vandaag de dag wellicht de lachlust opwekken: een eerste prijs van 300 gulden en voor de kinderen een 'supersnelle' autoped.

Het Wilhelminaplantsoen ca 1966. De boerderij van de familie W. Vedder (rechts) werd in 1967 gesloopt om ruimte te maken voor het Winkelcentrum Diemerplein, de Diemer Apotheek, de Rabobank en de Openbare Bibliotheek. Links op de hoek verscheen het postkantoor (foto coll. Gemeente Archief Diemen).

Een fraaie maquette van het Winkelcentrum Diemerplein (coll. Gemeente Archief Diemen).

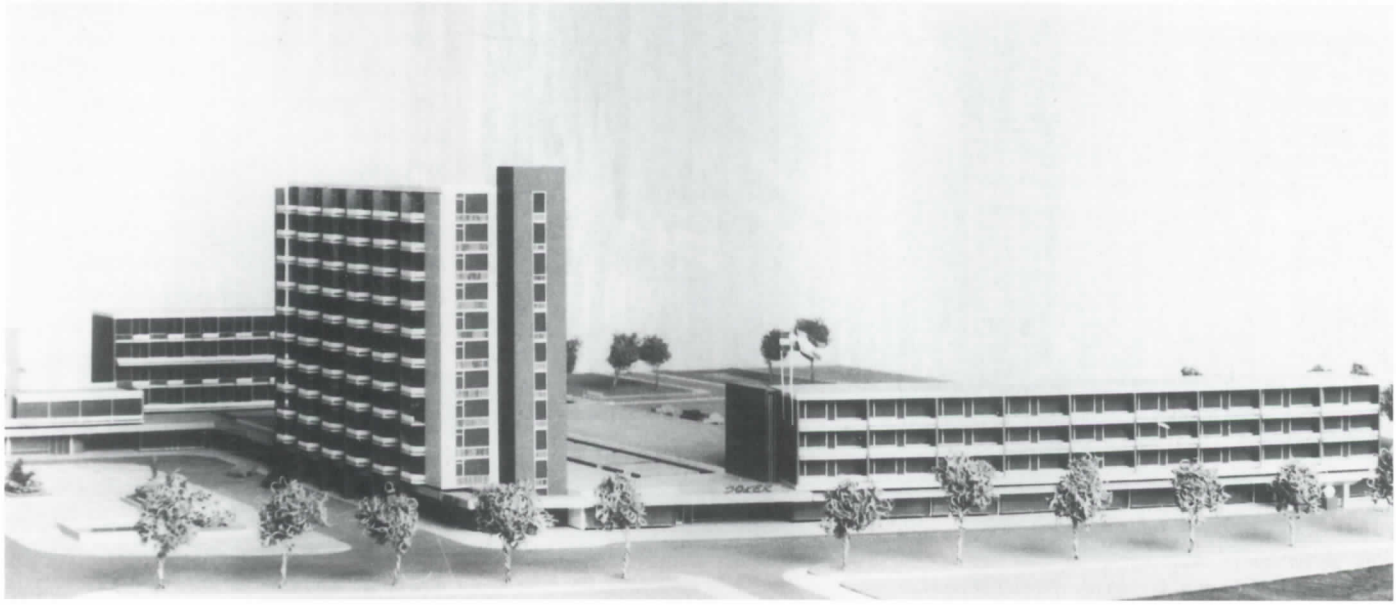

WINKELCENTRUM diemen

13 maart 1967 was een belangrijke dag voor Diemen: het slaan van de eerste paal voor het Winkelcentrum Diemerplein door burgemeester Strumpler Tideman (foto coll. Gemeente Archief Diemen).

Winkeliersvereniging

Bij de winkeliers was er wel sprake van overleg omtrent belangenbehartiging en promotie-activiteiten, maar met een vrijblijvend karakter. Pas negen jaar later - op 15 april 1980 – werd tijdens een algemene vergadering besloten tot het oprichten van een winkeliersvereniging. Op 14 augustus 1980 passeerde de akte bij de notaris. De *Coöperatieve Vereniging Winkelcentrum Diemen B.A.* (in de wandeling *Winkeliersvereniging Winkelcentrum Diemen* genoemd) was een feit. De eerste officile voorzitter werd *Huub Ligthart*. De andere bestuursleden waren: Eef Tiemessen (vicevoorzitter), Ruud Stegers (penningmeester), Wim Jonk (secretaris), Ton Schipper (tweede secretaris), Cor de Bake (lid) en Rob van Zuylen (lid).

Inbraak en cognacfles

Een van de lastigste zaken was het grote aantal inbraken in het nieuwe winkelcentrum. Een heikel punt was de vraag: "Wel of geen bewaking?" Deze zienswijze was per branche verschillend. De juwelier had er wel oren naar, maar voor de visboer of groenteman was het niet zo vanzelfsprekend dat inbrekers hun nachtrust opofferden voor respectievelijk 2 wijtingen of 3 komkommers. Een handjevol winkeliers wilden echter niet lijdzaam toezien. Besloten werd om in ploegen van twee te gaan posten in het toenmalige bijkantoor van de *Rabobank* (later het onderkomen van de firma *Ooms* en momenteel de vestiging van *Giftshop Josette*). Vanuit deze ruimte had men een goed overzicht op de grote hoofdgalerij. Schoenmaker *Ton Schipper* vormde samen met *Arie Havekotte* (dé slager) de wacht voor vrijdag op zaterdag. Arie sprak: "Als jij nou voor koffie en cognac zorgt, dan zorg ik 'voor wat kleine hapjes'." Hij begreep dat er aan veters niet smaakvol viel te sabbelen. Welnu, die 'kleine hapjes' bleken te bestaan uit twee joekels van schalen, met een scala van tientallen vleessoorten. 's Nachts om 02.00 uur was de verhouding van ons 'overlevingspakket' als volgt 1 : ½ : 0. Dat hield in dat de thermoskan met koffie nog steeds vol was, de schalen half leeg waren en de cognacfles tot op de laatste druppel was leeggedronken.

Er was die nacht overigens geen inbreker te zien. De manier waarop wij elkaar, luidkeels en zeer opgetogen, deelgenoot maakten van allerlei levenservaringen, stond daar borg voor. Om 06.00 uur verlieten wij de bank en gingen terstond naar onze zaak. Hoe het die dag toch nog gelukt is om met die haaskarbonades en de cognac in een niet al te rustige maag, hakken onder het damesschoeisel te zetten, is nog steeds een raadsel. Zondags was alles 'weer normaal'. Toen werd er weer gewoon ingebroken bij *Gerrit van der Griend*, de juwelier.

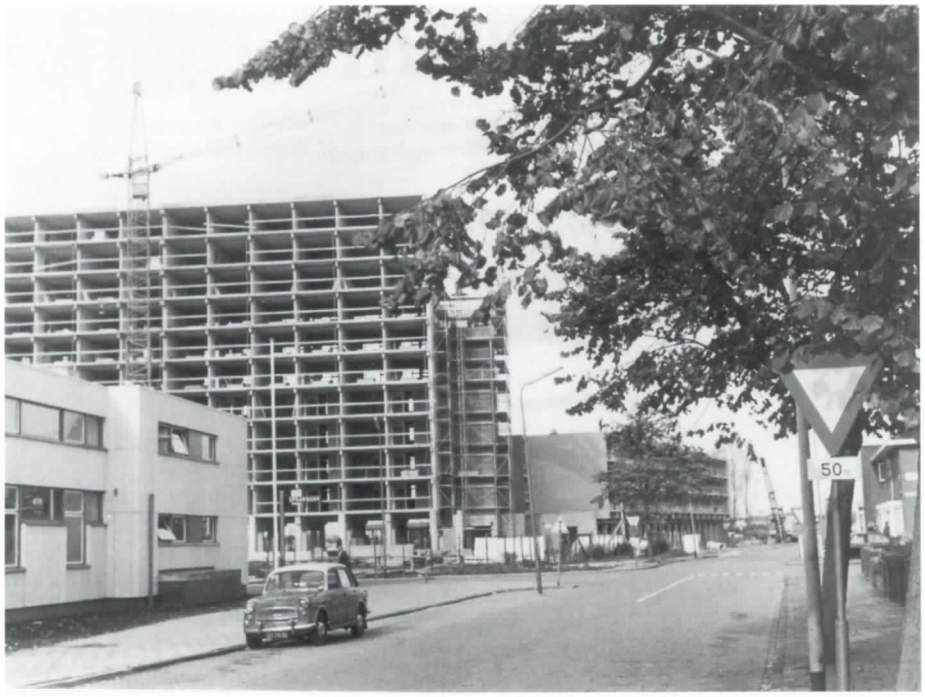

In het najaar van 1969 is de bouw van het winkelcentrum met de bovenliggende flats nog in volle gang. Het postkantoor op de hoek van de Ouddiemerlaan en het Wilhelminaplantsoen is reeds gereed (foto coll. Gemeente Archief Diemen).

Renovatieplannen

Na vijftien jaar begon het uiterlijk van het winkelcentrum zijn tol te eisen. Tijden veranderen en er komen andere visies op het gebruik van verfsoorten, kleurschakeringen en materiaalkeuzes. De kleuren waren te donker, speelse opzetten ontbraken en de lichtinval was te summier. Bovendien: er vrat vocht aan het hout en beton... De grootste eigenaar van het winkelcentrum, *Delta Lloyd*, gaf in 1986 aan *Architectenbureau Van der Goes* uit Hilversum opdracht om renovatieplannen te maken. Los van dit alles maakte in 1987 de *Diemer Apotheek* haar 'entree' op het voorplein.

De eerste paal voor de verbouwing werd op 15 mei 1988 door *Marinus van Dijk*, de voorzitter van de *Winkeliersvereniging Winkelcentrum Diemen*, geslagen. De verwachting was dat rond oktober 1988 alles wel klaar zou zijn, maar het werd oktober 1989. Er was ook zo alle donders veel te

doen. Tussen kango's en bulldozers werd er gewerkt tussen stof, puin en poeder. Alle ondernemers haakten in, en zo veranderde gedurende enkele maanden veertig zaken totaal van innerlijk en uiterlijk.

Oecumenisch en economisch

Op woensdag 25 oktober 1989 was het feest voor de ruim veertig ondernemers van het *Winkelcentrum Diemerplein*. De burgemeester van Diemen, mevrouw *A. van Dok-van Weele* opende het totaal vernieuwde winkelcentrum. Aan deze opening was een loterij verbonden, met een hoofdprijs die nu maar liefst uit een bedrag van 5000 gulden bestond.

Het was hét jaar 'van de vele puinbakken', maar het werd ook het jaar van de meeste activiteiten. 2000 Bossen tulpen en 1800 oranje tompoucen werden uitgedeeld; een groots vaderdag-concert werd georganiseerd en de winkeliers gingen zelf 'uit hun dak' door middel van een groot verkleedfestijn, met als thema het huishouden van Jan Steen. Als men ook nog bedenkt dat *Marinus van Dijk* als KARDINAAL door het winkelcentrum draafde, omringd door schattige nonnen, dan is de kwalificatie van een oecumenisch én economisch winkelcentrum volkomen terecht.

Groot feest bij de officiële opening van het Winkelcentrum Diemerplein op 19 september 1970. De luchtballonnen stegen op van de plaats waar later het gemeentehuis zou worden gebouwd (foto mw T. Slauerhoff).

Het Winkelcentum Diemerplein voor de renovatie (foto Frits Reurekas).

Ontmoetingspunt

Nu het winkelcentrum was 'opgewaardeerd' overtrof het resultaat de stoutste verwachtingen. Met name mogen de nieuwe, naar buiten herkenbare ingangen, de totaal vernieuwde overkappingen, de nieuwe lichte vloer en de honderden spiegels - spelend met grandioze lichtelementen - genoemd worden. In het centrum werden echte bomen geplant met oergezellige zitjes. Bovendien kwam er een totaal opnieuw ingedeeld parkeerterrein en een paar maanden later een machtig mooi voorplein met: een echte markt. Een ieder voelde zich weer thuis in Diemen.

Maar er gebeurde meer. Buiten het koopaanbod van de winkeliers ontstond er een sfeer van 'effe iets meer'. Men hield elkaar makkelijk staande voor een gesprekje. Hier en daar zag je gezellige groepjes ontstaan die hun visie over alles wat er in en buiten Diemen leefde uitwisselden. Men sprak af: "Ik zie je wel in het centrum"...

Er werden contacten gelegd, kortom: het

Advertentie 1993.

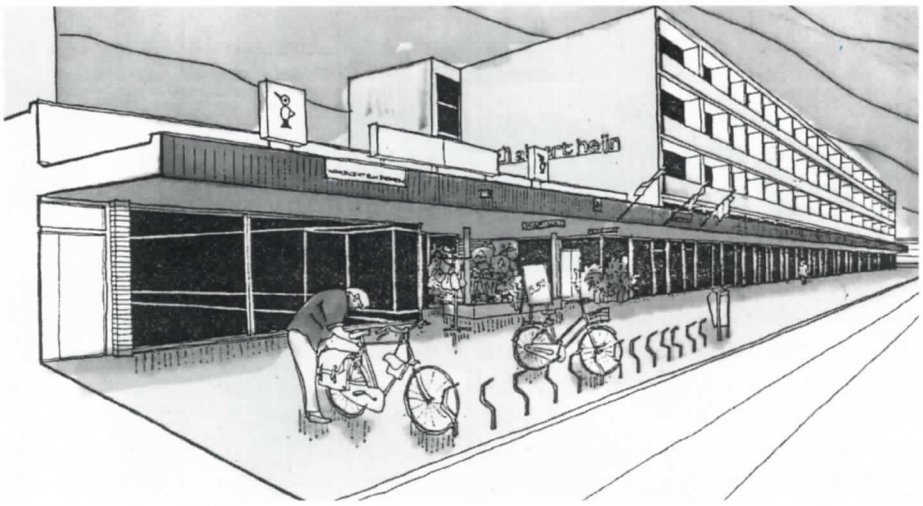

Diemerplein werd een sociaal ontmoetingspunt!
En dat blijft het, want een winkelcentrum met sfeer en warmte wordt niet alleen bepaald door een groepje enthousiaste winkeliers, maar ook door gewone, simpele, maar ECHTE mensen die er SAMEN aan werken dat zo'n winkelcentrum een ontmoetingsplaats is voor iedereen in het 'Hart van Diemen'.
De winkeliers durven het haast niet te zeggen, maar zij denken al weer aan een volgende verbouwing...

Schetsen van de entree aan de Ouddiemerlaan voor en na de renovatie.

WINKELCENTRUM
Diemerplein

't is fijn winkelen op het Diemerplein

Ontwerpschets van de vernieuwde hoofdentree.

PRIKBORD

'De Hoop' in de steigers

Tal van Diemenaren hebben zich ervoor ingezet. Er zijn rommelmarkten voor georganiseerd, ballpoints voor verkocht, flessen wijn zijn er voor aan de man – en de vrouw – gebracht, er zijn sponsors voor geworven, er is subsidie voor aangevraagd (en verkregen) en er is veel, héél veel overleg over gevoerd, maar het is niet voor niets geweest: de voormalige schuilkerk *De Hoop* staat in de steigers. Op 7 februari 1997 is door burgemeester De Hon het startsein voor de restauratie gegeven. Voor al diegenen, die hun steentje (om niet te zeggen: steen) aan de actie voor *De Hoop* hebben bijgedragen, was het een gedenkwaardige dag. Inmiddels vordert de restauratie, die in opdracht van de *Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel* wordt uitgevoerd, gestaag.

Diemerdam: wie diende er als soldaat?

Onlangs is de gehele *Stelling van Amsterdam*, een gordel van vestingwerken die in de negentiende eeuw in een straal van ruim 20 km rond de hoofdstad werd aangelegd, door de *UNESCO* op de werelderfgoedlijst geplaatst. Tot die stelling behoorde ook *Fort Diemerdam*, dat mede dankzij de inspanningen van de *HKD* en in het bijzonder van zijn secretaris, Henk Teiwes, door de provincie Noord-Holland reeds aan de lijst van beschermde (provinciale) monumenten was toegevoegd. Diemen, dat tot voor kort geen enkel officieel erkend monument rijk was, telt er nu dus drie: het 'wereldmonument' *Fort Diemerdam*, het rijksmonument *De Hoop* en als tweede provinciaal monument (naast het fort) boerderij *Zeehoeve*. Als één schaap over de (Diemer-) dam is ..... Te hopen valt inderdaad, dat nu ook andere historische monumenten in Diemen de bescherming gaan krijgen, die ze verdienen.

Maar terug naar *Fort Diemerdam*. De *HKD* is van plan in het najaar een excursie naar het fort te organiseren, waarbij mogelijk ook een kleine expositie zal worden ingericht. In het kader daarvan zou het bijzonder interessant zijn als er ook een aantal persoonlijke getuigenissen gevonden kunnen worden van voormalige militairen, die in het fort gelegerd zijn geweest. Uiteraard kan het daarbij ook om verhalen gaan, die deze militairen aan hun kinderen hebben verteld. Wie ons hiermee kan helpen wordt verzocht contact op te nemen met Henk Teiwes, Rode Kruislaan 145, tel. 69.92.093.

Diemens eerste 'rooien'

Een tweede oproep betreft de vroegste aanhangers van het socialisme in Diemen. Tot nu toe wisten we daarover niet meer, dan dat hier in 1908 een afdeling van de *Sociaal-Democratische Arbeiders Partij* werd opgericht. Maar onlangs vertelde mevrouw Koekoek-Jongejans ons, dat haar vader (vermoedelijk al eerder) aan door Ferdinand Domela Nieuwenhuis georganiseerde demonstraties had deelgenomen. En mogelijk had zijn verandering van baan (haar vader werkte aanvankelijk bij de spoorwegen) te maken met het ontslag dat de deelnemers aan de spoorwegstakingen van 1903 hadden gekregen. Wellicht stond hij in Diemen hierin niet alleen. Wie ons wat meer over deze episode en over de vroegste aanhangers van het socialisme kan vertellen gelieve contact op te nemen met Jaap Haag, Oude Waelweg 10, tel. 69.56.033.

Schenking

Van de Diemense ontwerper Roel Ottow kreeg de *HKD* een fraai gemodelleerde pijpekop aangeboden. Het fragment van deze rookpijp, gemaakt van pijpaarde, werd in de Diemerpolder gevonden. Uit de beschikbare literatuur blijkt dat de kleipijp uit de 19e eeuw dateert en in Gouda werd vervaardigd (zie: Duco, D.H.: "De Nederlandse Kleipijp; handboek voor dateren en determineren", Stichting Pijpenkabinet, Leiden 1987, p. 127-128, ill. 648). De figurale kleipijp toont ons het portret van een jonge dame met een lint in het haar. Op dit lint valt de volgende tekst te lezen:

VICTORIA QUEEN OF ENGLAND.

Hierdoor is duidelijk wie er werd afgebeeld, namelijk de Engelse koningin Victoria (1819-1901). Mogelijk werd de pijp gemaakt ter gelegenheid van haar kroning in 1838. Met dank is ook deze bodemvondst toegevoegd aan de historische collectie van de *HKD*. Het wachten is echter op een passende expositieruimte voor de in omvang toenemende collectie.

Werkgroep Fotodocumentatie

Vanaf het begin van de oprichting van de *HKD* werd begonnen een fotocollectie aan te leggen. Deze documentatie bestaat uit originele foto's, reprodukties en prentbriefkaarten. Bij het opbouwen van dit archief werd en wordt dankbaar gebruik gemaakt van schenkingen en bruiklenen van een ieder die de historie van Diemen een warm hart toedraagt. Het nut van zo'n beeldarchief heeft zich de afgelopen jaren al dikwijls bewezen. Denk hierbij o.a. aan de redactie van dit blad voor het illustreren van artikelen. Het is echter zeer belangrijk het verzamelde beeldmateriaal toegankelijk te maken en het te beschrijven. Voor het dateren en de locatiebeschrijvingen is, met name bij oud materiaal, uiteraard deskundigheid vereist. Oudere Diemenaren met een goed geheugen zijn deze deskundigen bij uitstek. De onlangs gevormde *Werkgroep Fotodocumentatie* wil na de zomervakantie starten met het beschrijven. Er wordt gedacht om één donderdagavond per maand bijeen te komen in de Marijkeschool. Het bestuur doet hierbij een oproep aan alle belangstellenden om zich voor dit project aan te melden (voor zover ze dit niet al reeds eerder hebben gedaan). Contactpersoon: Wiard Krook, Pijlkruid 7, tel. 69.91.474.

Muziek

Het najaarsnummer van ons blad zal in het teken staan van de geschiedenis van de muziek in Diemen. Centraal daarbij staat de 100-jarige *Diemense Harmonie*. Maar ook aan andere vormen van muziek zal aandacht worden besteed, bijvoorbeeld muziekonderwijs, operette, kerkorgels, enz. Uiteraard houden wij ons aanbevolen voor bijdragen in dit opzicht, die kunnen bestaan uit oude foto's, verhalen of oude documenten (knipsels, lidmaatschapskaarten, diploma's en dergelijke). Gaarne melden bij: Henk Teiwes, Rode Kruislaan 145, tel. 6992093.

WINKELCENTRUM Diemerplein

Art Foto

Herenkapsalon "Maro"

Winkelcentrum Diemen Noord

JANSEN TEXTIEL

BLOKKER

Dr.Shoe

horizon reisburo Oad

kellebelle

BON
Dames & Herenmode

HavekOtte
VLEESSPECIALITEITEN & DELICATESSEN

FRANS BOSCH

GIFTS HOME DECORATIONS „Josette" DIEMERPLEIN

Bakkerij GERT van der BREGGEN

Uw groenten rauwkost catering en fruitmanden specialist

hap vers

HERMAN RIETVELT
Diemerplein 46

Juke-box CD shop

KAPSALON Elegance
DAMES EN HEREN SALON

CHIN. SPECIALITEITEN RESTAURANT
"HAPPY CHINA"

expert DUBELAAR LIGTHART

Francis Lingerie

DOMS stofferingen

SHOARMA EXODOS DIEMEN

HAPPY CHINA CHIN. SPEC. RESTAURANT

JAMIN VERWENWINKEL

COMPAENEN
Smaak van goeden huize

écriture KAARTEN

TABAKSHOP ALBERTS

Marinus van Dijk
drogisterij - parfumerie

JEANS POINT
VRIJETIJDSKLEDING

doe het zelf centrum MAASDAM

BOETIEK Perfection

FLEUROP INTERFLORA

vishandel en poelier

vanderhoef

Rinck OPTICIENS

Practica VOOR SFEERVOL WONEN

Shell Zelf Tank Station
A.M. Hammerstein Diemen B.V.

Stomerij

Ruitersport & Dierenspeciaalzaak 'Diemerplein'

DROOG cleaning service

Püttmann Juweliers

ZEEMAN

ING BANK

ah

NELSON schoenen